

Avrupa Birliği ile birlikte ortak
finanse edilmektedir

AVRUPA BIRLIğI

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Avrupa Konseyi ile birlikte
ortak finanse edilmekte ve
uygulanmaktadır

Göçmenlerin İdari Gözetim Yerlerini İzleme Rehberi

Hazırlayan

Doç. Dr. Meltem İneli Cığır

Bu rapor, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinin mali desteğiyle hazırlanmıştır. Bu içeriğin sorumluluğu yazara aittir. Burada ifade edilen görüşler, hiçbir şekilde, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun resmî görüşünü yansıtmamaktadır.

Metnin bütünlüğünün korunması, yapılan alıntının bağlam dışı kullanılmaması, eksik bilgi verilmemesi veya metnin niteliği, kapsamı veya bağlamı açısından okuyucunun yanlış yönlendirilmemesi kaydıyla ve ticari amaca yönelik olarak kullanılmaması şartıyla (500 kelimeye kadar) alıntı yapılabilir. Kaynak metin "© Avrupa Konseyi, 2024" ibaresi ile birlikte mutlaka belirtilmelidir. Belgenin tamamının ya da belirli kısımlarının çoğaltılması/çevirisi ile ilgili diğer her türlü talep için Avrupa Konseyi İletişim Müdürlüğü ile irtibata geçilmelidir (F-67075 Strasbourg Cedex veya publishing@coe.int).

Bu belge ile ilgili diğer yazışmalar için Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg Cedex, France, Tel. +33 (0)3 88 41 20 00 E-mail: Horizontal.Facility@coe.int ile irtibata geçilmelidir.

Tasarım ve baskı : Epa-Mat Basım Yayın Promosyon San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kapak fotoğrafı: © Shutterstock

© Avrupa Konseyi, Ağustos 2024. Tüm hakları saklıdır. Lisans sahibi belirli koşullar altında Avrupa Birliği'dir.

GÖÇMENLERİN İDARİ GÖZETİM YERLERİNİ İZLEME REHBERİ

Hazırlayan
Doç. Dr. Meltem İneli Cığır *

* Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.
E-mail: meltemciger@sdu.edu.tr.

İçindekiler

Tanımlar	5
Kısaltmalar	6
Giriş	7
1. Ulusal Önleme Mekanizmalarının İzleme Faaliyetlerinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	8
1.1. Hazırlık aşaması	8
1.2. İzleme	8
1.2.1. Ziyaret sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar	8
1.2.2. İzleme kapsamında incelenecek hususlar	9
1.3. Raporlama ve Takip	9
2. İdari Gözetimin İnsan Hakları Standartlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi	11
3. İdari Gözetim Altındaki Kişilerin İltica Prosedürlerine Erişiminin Değerlendirilmesi	13
4. İnsani İdari Gözetim Şartları	14
4.1. İdari gözetimin başlangıcında yapılması gerekenler	14
4.2. Yaşam Alanı	14
4.3. Açık Havaya ve Aktivitelere Erişim	15
4.4. Sağlık Hizmetlerine Erişim	15
4.5. Yemek ve Su	16
4.6. Güvenlik	16
4.7. Avukat ve Adli Yardıma Erişim	16
4.8. Konsolosluk görevlileri ile görüşme hakkı	17
4.9. Haberleşme ve Ziyaret hakkı	17
4.10. Tercümana erişim	17
5. İnsani Muamele Hakkı ve Kötü Muameleye İlişkin Şikâyet Mekanizmalarına Erişim	18
6. Hassas Durumdaki ve Özel İhtiyaç Sahibi Yabancıların İdari Gözetimi Süresince Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve Sağlanması Gereken Ek İmkanlar	19
6.1. Hassas yabancıların tanımlanması ve tespit edilmesi	19
6.1.1. Çocuklar	20
6.1.1.1. Refakatsiz çocuklar	20
6.1.1.2. Aile bireyi yanındaki çocuklar	21
6.1.2. Hamile ve Emziren Kadınlar	22

6.1.3. Engelli bireyler	22
6.1.4. İnsan Ticareti Mağdurları	23
6.1.5. İşkence ve şiddet mağdurları	23
6.1.6. İntihara eğilimli, kendine zarar verme ihtimali bulunan veya ciddi psikolojik sorunları olan kişiler	23
6.1.7. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından cinsiyet ile ilişkili olarak kırılgan grup olarak tanımlanan kişilerin idari gözetimi	24
Ziyaret Öncesi Hazırlıklar	25
Ziyaret Sırasında	25
Kontrol Listesi	25
Ziyaret Sonrası	29
Kaynakça	30

Tanımlar

Çocuk	► On sekiz yaşın altındaki kişi
Geri Gönderme Merkezleri	► Türkiye’de yasal kalış hakkı bulunmayan ve ülkesine geri gönderilecek kişilerden haklarında idari gözetim kararı verilenlerin tutulduğu yer
Geri gönderme yasağı	► Bir mültecinin ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri gönderilmemesi
Göçmen	► Maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri
İdari gözetim yerleri	► Göçmenlerin özgürlüğünden mahrum bırakıldıkları yerler
İdari gözetim	► Bir devletin yetkili idari makamı tarafından, bir kişiyi özgürlüğünden mahrum bırakmak için alınan bir tedbir
İdari gözetime alternatif tedbirler	► Göç yönetimi kapsamındaki idari gözetim uygulamasına alternatif oluşturulan yöntemlere verilen genel adı
Mülteci	► ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi
Refakatsiz çocuk	► Kanunen ya da örf adet gereği kendisinden sorumlu bir veli veya vasisi ya da velisi tarafından yetkilendirilmiş bir refakatçisi olmayan çocuk
Sığınmacı	► Sığınma başvurusunun sonucunu bekleyen kişi
Sınır dışı	► Bir devlet yetkilisi tarafından vatandaş olmayan ve vatansız kişinin kendi iradeleri hilafına o devlet ülkesinden çıkarma niyetiyle yapılan ve ülkeden çıkarma sonucunu doğuran işlem
Ulusal önleme mekanizması	► İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistem
Vatansız kişi	► Herhangi bir devletin kanunlarının işleyişi çerçevesinde vatandaş olarak sayılmayan kişi
Yabancı	► Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi
Ziyaret	► Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’nun TİHEK’in özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin bulundukları yerlere haberli veya habersiz düzenlediği tüm ziyaret faaliyetleri

Kısaltmalar

AİHM	► Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	► Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BD	► Büyük Daire (AİHM)
BM	► Birleşmiş Milletler
BMMYK	► Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CPT	► Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi
IOM	► Uluslararası Göç Örgütü
m.	► madde
OPCAT	► İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol
para	► paragraf
TİHEK	► Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UÖM	► Ulusal Önleme Mekanizması
YUKK	► Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Giriş

Bu rehber, 2023-2025 yılları arasında, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından ortaklaşa yürütülen ve göç bağlamında idari gözetim koşullarının iyileştirilmesi ve Avrupa standartları ve uluslararası standartlar doğrultusunda uygun usulü güvencelerin sağlanması konusunda Türkiye'deki yetkilileri desteklemeyi ve çocuklar başta olmak üzere savunmasız/hassas durumdaki kişilerin tespiti, korunması ve sevkine ilişkin güvencelerin güçlendirilmesini amaçlayan "Türkiye'de Göç Bağlamında İnsan Haklarının Korunmasının Güçlendirilmesi" projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Rehberin amacı, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun (TİHEK) göçmenlerin idari gözetim yerlerini izleme kapasitesini geliştirmek ve idari gözetim altındaki göçmenlerin insan haklarının korunmasına katkıda bulunmaktır.

TİHEK'in temel görevleri arasında İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol (OPCAT) hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak ve bu çerçevede göçmenlerin özgürlüğünden mahrum bırakıldığı yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaret gerçekleştirmek ve bu ziyaretlere ilişkin rapor hazırlamak yer almaktadır.¹ İzleme faaliyetleri kapsamında TİHEK idari gözetim yerlerinin fiziki koşulları, göçmenlere yapılan muamele ve idari gözetim süresince sağlanan hizmetlere ilişkin tespit, gözlem ve görüşmelerini raporlayarak ilgili kurumlara önerilerde bulunmaktadır.

Rehberde, idari gözetim ile ilgili uluslararası insan hakları standartlarına, etkili izlemenin temel unsurlarına ve idari gözetim süresince göçmenlere sağlanması gereken asgari hizmet, koşul ve haklara ilişkin bilgi verilmektedir.

Rehber hazırlanırken Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmeleri, bu sözleşmelerin yaptırım organlarının kararları ve insan hakları kurum ve kuruluşları tarafından kabul edilen çeşitli kılavuz ve raporlar analiz edilmiştir. İdari gözetim koşullarına ilişkin standartlar belirlenirken özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarına atıfta bulunularak, Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (CPT) tarafından yayınlanan kılavuzlar ve belgelere de yer verilmiştir.

Rehber altı bölümden oluşmaktadır. Rehberin ilk bölümünde ulusal önleme mekanizmalarınca göçmenlerin idari gözetim yerlerinin izleme faaliyetlerinin hazırlık, ziyaret, raporlama ve takip başta olmak üzere temel safhaları açıklanmış ve bu safhalarda riayet edilmesi gereken usul ve ilkeler belirtilmiştir. Rehberin geri kalan bölümlerinde ise idari gözetim yerlerine yapılan ziyaretler kapsamında değerlendirilmesi gereken hususlar ve bu hususlara ilişkin uluslararası insan hakları standartları belirtilmiştir. Rehberin ikinci bölümünde yabancıların idari gözetim kararının uluslararası hukuka uygunluğu, üçüncü bölümünde ise idari gözetim altındaki yabancıların iltica prosedürlerine erişimine ilişkin temel ilkeler ortaya konulmuştur. Rehberin dördüncü bölümünde insani gözetim şartları ve idari gözetim altındaki yabancılara sunulması gereken asgari koşul, hak ve hizmetlere yer verilmiştir. Rehberin beşinci bölümünde ise idari gözetim altındaki göçmenlerin insani muamele görme hakkı incelenmiştir. Rehberin son bölümünde ise hassas durumdaki gruplara idari gözetim süresince sağlanması gereken ek hizmetler ve söz konusu hassas durumdaki yabancıların idari gözetim süresince özel ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin dikkat edilmesi gereken hususlar ortaya konulmuştur.

1 6701 Sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, R.G. Tarih: 22.04.2016, Sayı: 29690, m. 9.

1. Ulusal Önleme Mekanizmalarının İzleme Faaliyetlerinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Ulusal insan hakları mekanizmaları ve özellikle ulusal önleme mekanizmaları, göçmenlerin idari gözetim altında tutuldukları süre boyunca insan haklarının korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Etkin bir idari gözetim yeri izleme faaliyetinin temel safhaları hazırlık, izleme, raporlama ve takipten oluşmaktadır. Uluslararası insan hakları belgeleri ve göçmenlerin idari gözetim altında tutuldukları yerlere yapılacak izleme faaliyetlerine ilişkin çeşitli rapor ve rehberler² incelendiğinde ziyaretlerin hazırlık, izleme, raporlama ve takip aşamalarında dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde özetlemek mümkündür.

1.1. Hazırlık aşaması

- ▶ Ziyaretin amacı, kapsamı, süresi ve izleme faaliyetine katılacak kişiler öncelikle belirlenmelidir.
- ▶ Ziyareti gerçekleştirecek kişiler arasında insan hakları hukuku ve/veya göç konusunda uzmanlığı olan kişiler ve tercümanlar da yer almalıdır. Ziyareti gerçekleştirecek kişiler, ilgili uluslararası insan hakları standartları, mülakat teknikleri, raporlama prosedürleri ve kültürel hassasiyet konusunda yeterli eğitim almış olmalıdır. Ziyareti gerçekleştirecek kişiler arasında cinsiyet dengesine dikkat edilmelidir.
- ▶ Ziyaret haberli yapılacak ise ziyaretin amacı ve kapsamı hakkında ilgili makamlara bilgi verilmelidir.
- ▶ Ziyaret edilecek idari gözetim yeri ile ilgili önceki raporlar, kamuya açık kaynaklar, daha önce ilgili ziyaret yerine özellikle kalış koşulları ve muameleye ilişkin ulusal kurum ve kuruluşları yapılan şikayetler incelenmelidir. Ziyaret edilecek idari gözetim yerine ilişkin idari gözetim altındaki kişi sayısı, cinsiyet ve yaşa göre dağılımları, uyrukları ve idari gözetim şartlarının uluslararası insan hakları sözleşmeleriyle uyumluluk durumu hakkında bilgi toplanmalıdır.
- ▶ Göçmen hakları ile ilgili faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları, baro temsilcileri ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) gibi ilgili uluslararası kuruluşları ile işbirliği yapılmalıdır. Sayılan bu paydaşlarla işbirliği yapılması için iletişime geçilmeli, ziyaret edilecek ilgili merkezdeki veya tesisteki idari gözetim şartları ve gözetim altındaki kişilerin durumuna ilişkin paydaşlardan ziyaret öncesi bilgi talep edilmelidir.
- ▶ İdari gözetim altındaki kişiler, personel ve ilgili makamlarla yapılacak mülakatlarda kullanılacak bir dizi standartlaştırılmış ve açık uçlu soru ziyaret öncesinde hazırlanmalı ve bu sorular mülakat sırasında hazır bulundurulmalıdır. Bu sorular, gözetim koşulları, göçmenlere yapılan muamele, haklara erişim ve hassas durumdaki grupların özel ihtiyaçları gibi çeşitli konuları kapsamalıdır. (Bkz Rehber Ek: Kontrol Listesi)

1.2. İzleme

1.2.1. Ziyaret sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar

- ▶ Ziyaret sırasında zarar vermeme ilkesi gözetilir. Yapılacak ziyaret süresince ve sonrasında idari gözetim

2 UN General Assembly, Resolution 55/89, Principles on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 04 Aralık 2000; UNHCR Detention Guidelines, 2012, <<https://www.unhcr.org/media/unhcr-detention-guidelines>>; The Association for the Prevention of Torture, Monitoring places of detention a practical guide, 2004 < <https://www.apt.ch/sites/default/files/publications/monitoring-guide-en.pdf>>; UNHCR, Immigration Detention Monitoring Self Study Modules 3, 2018, <<https://www.refworld.org/reference/manuals/unhcr/2018/en/122380>>; Avrupa Konseyi, Göçmenlik Prosedürleri Nedeniyle Çocukların Özgürlüklerinden Yoksun Bırakıldığı Yerlere Yapılacak Ziyaretler Parlamenterler İçin Kılavuz, <https://rm.coe.int/gocmenlik-prosedurleri-nedeniyle-cocuklarin-ozgurluklerinden-yoksun-bi/1680a1d0a7>; Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions, A Manual on National Human Rights Institutions, 2018 < https://ganhri.org/wp-content/uploads/2020/07/Manual_on_NHRIs_Oct_2018.pdf>; United Nations Office on Drugs and Crime, United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (The Bangkok Rules) A/RES/65/229, <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf>; IOM, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Barınan Hakları Kılavuzu, 1. Baskı.

altındaki hiçbir yabancıların zarar görmemesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

- ▶ Ziyaret habersiz ise, ziyaretin amacı ve kapsamı konusunda ilgili kurum ve kişilere bilgi verilmelidir.
- ▶ İdari gözetim altındaki kişiler, personel ve ilgili makamlarla görüşmeler yapılmalıdır. Bu görüşmelere, mü-lakat yapılacak kişiler ve tercüman dışında hiçbir kimse alınmamalıdır. Bu görüşmelerde idari gözetimin insan haklarını ve özellikle özgürlük ve güvenlik hakkını ihlal edip etmediği, idari gözetim koşulları, göç-menlere gösterilen muamele, şikâyet mekanizmalarına erişim, haberleşme ve iletişim, eğitsel, sosyal, kül-türel ve sportif faaliyetler ile uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğa ilişkin sorular sorulmalıdır.
- ▶ İdari gözetim altındaki kişilerin yaşam alanları (yatakhane ve/veya odalar), banyo ve tuvaletler, sağlık hiz-metlerine erişim ile ilgili alanlar, ortak alanlar, çocuk oyun ve aktivite alanları ve idari gözetim altındaki kişilerin kişisel eşyalarının muhafaza edildiği yerler dâhil olmak üzere idari gözetim yerinin tüm bölümleri ziyaret edilmelidir.
- ▶ Görüşmeler için tercümanlar bulundurulmalıdır.
- ▶ Ziyaret sırasında idari gözetim altındaki kişilerin günlük rutinleri, personel ile idari gözetim altındaki kişiler arasındaki etkileşimler, ziyaret edilen yerdeki genel atmosfer ve güvenlik önlemleri gözlemlenmelidir.
- ▶ Merkezdeki fiziksel koşullara ve temizlik durumuna dikkat edilmeli ve gözetim altındaki kişilerin yeterli aydınlatma ve havalandırmaya, mahremiyete, saygıya, yeterli yatak, çarşaf ve nevresime, temizlik malze-melerine ve gıda, su gibi temel ihtiyaçlara ve sağlığa erişim gibi temel hizmetlere erişime özellikle dikkat edilmelidir.
- ▶ Gözlem ve bulgular, ayrıntılı notlar ve ilgili kişilerden izin alınması durumunda fotoğraflar ile belgelen-me-lidir.
- ▶ Ziyaret sırasında ve/veya sonrasında görüşme gerçekleştirilen kişilerin herhangi bir misillemeye veya olumsuz muameleye karşı korunması hususu ilgili kişilere hatırlatılmalı ve bu bağlamda gerekli önlemler alınmalıdır.

1.2.2. İzleme kapsamında incelenecek hususlar

- ▶ **İdari gözetimin özgürlük ve güvenlik hakkını ihlal edip etmediği:** İzleme kapsamında, idari göze-tim kararının ve uygulamasının uluslararası insan hakları standartlarına ve ulusal mevzuata uygun olup olmadığı incelenmeli ve bu kapsamda idari gözetimin gerekli, makul ve orantılı olup olmadığı ve süresi değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmede yabancı hakkında idari gözetime alternatif tedbirlerin araştırılıp araştırılmadığı da incelenmelidir. **(Bkz Rehber Bölüm 2)**
- ▶ **İdari gözetim altındaki kişilerin iltica prosedürlerine erişimi:** İdari gözetim altındaki yabancılara ulus-lararası koruma talep edebileceklerine dair anlayabilecekleri bir dilde bilgilendirme yapıp yapılmadığı tespit edilmelidir. Bunun yanı sıra, idari gözetim altındaki yabancılardan uluslararası koruma talebinde bulunmak isteyenlerin ilgili başvurularının dikkate ve kayıt altına alınıp alınmadığı incelenmelidir. Sözlü veya yazılı olarak iltica talebinde bulunan kişilerden uluslararası koruma başvurusu alınmayan yabancılar söz konusu ise, bunlar belgelendirilmeli ve izleme raporuna eklenmelidir. **(Bkz Rehber Bölüm 3)**
- ▶ **İdari gözetim şartları:** İdari gözetim yerinin fiziksel şartları ve idari gözetim altındaki yabancıların temel ihtiyaç ve hizmetlere erişimi incelenmelidir. **(Bkz Rehber Bölüm 4)**
- ▶ **İnsani muamele görme hakkı ve kötü muameleye karşı şikâyet mekanizmalarına erişim:** İdari göze-tim altındaki kişilerin gördüğü muamelenin insani olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği ve bu mu-amelenin işkence, insanlık dışı veya küçük düşürücü muamele oluşturup oluşturmadığı incelenmelidir. İdari gözetim altındaki kişilerin adli yardım ve gözetim koşulları veya kendilerine yönelik muameleyle ilgili şikâyetlerini bildirme haklarını etkin şekilde kullanabildikleri doğrulanmalıdır. **(Bkz Rehber Bölüm 5)**
- ▶ **Hassas grupların idari gözetim koşulları ve özel ihtiyaçlarının karşılanması:** İdari gözetim süresince refakatsiz çocuklar başta olmak üzere çocuklar, yalnız anne ve babalar, hamile ve emziren kadınlar, engelli bireyler, yaşlılar, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kırılgan grup olarak tanımla-nan kişiler, işkence, şiddet ve insan ticareti mağdurları ve diğer hassas gruplara mensup bireylerin usulüne uygun şekilde tespit edilip edilmediği ve idari gözetim süresince hassas durumdaki yabancıların özel ihti-yaçlarının dikkate alınıp karşılanıp karşılanmadığı incelenmelidir. **(Bkz Rehber Bölüm 6)**

1.3. Raporlama ve Takip

- ▶ Ziyaret sırasında tespit edilen bulgular, uluslararası insan hakları standartlarına ilişkin uyumsuzluklar, iyi uygulama örnekleri, öneriler ve endişeleri özetleyen kapsamlı bir rapor hazırlanmalıdır.
- ▶ İzleme raporlarının değerlendirme/analiz kısmı detaylı şekilde yazılmalı, varsa iyi uygulama örneklerine

yer verilmeli, tespit edilen sorun ve insan haklarına aykırı noktalar kapsamlı şekilde ve ilgili kanıtlar ile de desteklenerek yazılmalıdır.

- ▶ Raporlar açık ve tarafsız olmalıdır. Bulgular, ziyaret sırasında toplanan somut kanıtlara dayanarak objektif ve gerçekçi bir şekilde sunulmalıdır.
- ▶ Özellikle görüşülen idari gözetim altındaki bireylerin kimlikleri gizli tutulmalı, görüşülen bireyleri tehlikeye atmadan daha geniş noktaları örneklemek için anonimleştirilmiş alıntılar kullanılmalıdır.
- ▶ Rapor ilgili makamlar, sivil toplum kuruluşları ve barolar gibi paydaşlar ve kamuoyu ile uygun şekilde paylaşılmalıdır.
- ▶ Tespit edilen eksiklikleri gidermek ve gözaltı koşulları ile uygulamalarında uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğu sağlamak için yetkili makamlar ile iletişim kurulmalıdır.
- ▶ Raporda belirtilen önerilerin uygulanmasındaki ilerlemeyi izlemek ve sürdürülebilir şekilde iyileştirme sağlamak için takip ziyaretleri gerçekleştirilmelidir.

İzleme Raporlarının İçeriğinde ne yer almalıdır?

Özet: Ziyaretin amacı, kapsamı, metodolojisi, ziyaret sonucunda edinilen temel bulgular ve öneriler kısaca özetlenmelidir.

Giriş: Ziyaret tarihi, yeri ve ilgili makamlar dahil olmak üzere ziyaret hakkında bilgi verilmelidir.

Gözlemler: Yaşam alanları ve ortak alanlar dahil olmak üzere tesisin fiziksel koşulları, temel ihtiyaçlara erişim, verilen sağlık hizmeti, hassas durumdaki kişilere uygun idari gözetim koşulları sağlanıp sağlanmadığı ve göçmenlere yapılan muamele tanımlanmalıdır.

Mülakatlar: İdari gözetim altındaki kişiler, personel ve ilgili makamlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular özetlenmeli ve özellikle aşağıdaki hususlara yer verilmelidir:

- ▶ İdari gözetim şartları
- ▶ İltica prosedürlerine erişim
- ▶ Hassas grupların durumu
- ▶ Hukuki yardım ve şikâyet mekanizmalarına erişim
- ▶ Haberleşme ile iletişim
- ▶ Sosyal faaliyetler, günlük yaşam ve eğitim
- ▶ Güvenlik
- ▶ Yönetim ve personelin tutumu
- ▶ Kötü muameleye ilişkin bulgular ve olası hak ihlalleri

Analiz: Ziyaret kapsamında yapılan gözlem ve mülakatların sonuçları ulusal ve uluslararası insan hakları standartlarıyla karşılaştırılmalı ve tespit edilen tüm tutarsızlıklara vurgu yapılmalıdır.

Öneriler: İdari gözetim koşullarının iyileştirilmesi ve insan hakları standartlarına uyumun sağlanması için ilgili makamlara yönelik somut ve uygulanabilir öneriler sunulmalıdır.

2. İdari Gözetimin İnsan Hakları Standartlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi m. 3 ve m. 9, Medenî ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme m. 9, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 37, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme m. 14 ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 5 gibi birçok uluslararası sözleşme hükmü ile güvence altına alınan özgürlük ve güvenlik hakkı hiçbir kimse-nin özgürlüğünden keyfi şekilde mahrum bırakılmamasını gerektirmektedir. Özgürlük ve güvenlik hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 5 ile güvence alınmıştır. AİHS m. 5(1)f bir kişinin sınır dışı ya da iade işlemine tabi olması nedeniyle kanunlara uygun olarak yakalanması veya tutulmasını özgürlük ve güvenlik hakkının meşru istisnalarından biri olarak saymaktadır. Buna rağmen yabancıların tutulması AİHS m. 5'te yer alan güvenceler ile teminat altına alınmalıdır.

İdari gözetim gerekli, makul ve orantılı (ölçülü) olmalıdır.³ İdari gözetim kararı, iç hukuk tarafından yetkilendirilmiş hukuki veya idari bir kişi veya kurum tarafından alınmalıdır.⁴ İdari gözetim yabancıların alıkonma amacına hizmet etmeye yetecek makul bir süre ile sınırlı olmalı ve meşru bir amaca hizmet etmelidir. Bu tür bir amaçtan yoksun bir idari gözetim kararı keyfi alıkonulma anlamına gelecek ve AİHS gibi kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını güvence altına alan insan hakları sözleşmelerini ihlal edecektir.⁵ İdari gözetim altındaki kişinin gözetim altına alınmasına dair nedenleri en kısa sürede ve anladığı bir dilde öğrenme hakkı vardır.⁶

İdari gözetim altında tutulan herkes, tutulma işleminin hukuka uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.⁷

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi sınır dışı amacıyla uygulanan idari gözetimin keyfi bir uygulama olarak kabul edilmemesi için şu hususlara dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir:

- a) İdari gözetim iyi niyet çerçevesinde uygulanmalı ve kişinin tutulma amacına hizmet etmelidir,
- b) İdari gözetim yeri ve koşulları insan hakları standartlarına uygun olmalıdır,
- c) İdari gözetim süresi tedbirin amacına ulaşması için ihtiyaç duyulan makul süreyi aşmamalıdır⁸,
- d) Sınır dışı işlemleri gereken özen gösterilerek yürütülmelidir ve
- e) Hakkında idari gözetime hükmedilen kişinin ülkeden çıkış yapacağına dair gerçekçi bir beklenti olmalıdır.⁹

Bir idari gözetim tedbirinin gerekli ve orantılı olup olmadığı değerlendirilirken idari gözetimin son çare olarak uygulanıp uygulanmadığı incelenmelidir.¹⁰ İdari gözetime ilişkin değerlendirmede kişinin özel ihtiyaç sahibi veya hassas durumda olan bir birey olup olmadığı, yaşı, sağlık durumu, cinsiyeti, ailevi durumu gibi özellikleri

3 Bkz. A.B. ve diğerleri/Fransa Başvuru No 11593/12 (AİHM, 12 Temmuz 2016).

4 Bunun aksi AİHS m. 5(1)'e aykırı olacaktır. Bkz. *Shamsa/Polonya* Başvuru No 45355/99 and 45357/99 (AİHM, 27 Kasım 2003).

5 *Saadi/İtalya* Başvuru No 37201/06 (AİHM, 28 Şubat 2008), para 74; *Rustamov/Rusya* Başvuru No 11209/10 (AİHM, 3 Temmuz 2012), para 150; Meltem İneli Ciger, *Uluslararası Hukuk ve Karşılaştırmalı Hukukta İdari Gözetim Alternatif Tedbirler* (2020) 40(2) *Milletlerarası Hukuk Bülteni* 799-829.

6 AİHS m. 5(2).

7 AİHS m. 5(4).

8 Geri gönderme merkezlerindeki idari gözetim süresi altı ayı geçemez. Fakat yabancıların iş birliği yapmaması veya ülkesiyle ilgili doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle, sınır dışı etme işlemlerinin tamamlanamaması hâlinde bu süre en fazla 12 aya kadar uzatılabilir. Bkz. *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* m. 57.

9 *Saadi/İtalya* Başvuru No 37201/06 (AİHM, 28 Şubat 2008) para 74; *Suso Musa/Malta* Başvuru No 42337/12 (AİHM, 23 Haziran 2013) para 93; Council of Europe Steering Committee for Human Rights (CDDH), 'Analysis of the Legal and Practical Aspects of Effective Alternatives to Detention in the Context of Migration' R88add2 (2017) para 14.

10 Bkz. *Popov/Fransa* Başvuru No 39472/07 ve 39474/07 (AİHM, 19 Ocak 2012) para 119, 141; A.B. ve diğerleri/Fransa Başvuru No 11593/12 (AİHM, 12 Temmuz 2016). Bkz. ayrıca Merve İspirli Armağan, 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi İçtihadı Işığında Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı Bakımından İdari Gözetim Tedbirinin Cezalandırıcı Yönü' (2022) 42(2) *Public and Private International Law Bulletin* 913, 924-930.

dikkate alınmalıdır.¹¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı ve uluslararası insan hakları sözleşmeleri kimlerin hassas durumda olarak kabul edilebileceğine dair önemli kaynaklar teşkil etmektedir. Aşağıdaki gruplar uluslararası insan hakları hukuku uyarınca hassas durumda ve/veya özel ihtiyaç sahibi olarak nitelendirilmektedir:¹²

- ▶ Refakatsiz çocuklar veya aile bireyi yanındaki çocuklar¹³
- ▶ Hamile¹⁴ ve emziren kadınlar¹⁵
- ▶ Çocuklu yalnız anne-babalar ve aileler¹⁶
- ▶ Yaşlılar
- ▶ Engelli bireyler¹⁷
- ▶ İşkence, kötü muamele, cinsel saldırı veya diğer ciddi psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları¹⁸
- ▶ İnsan ticareti mağdurları¹⁹
- ▶ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kırılgan grup olarak tanımlanan kişiler²⁰
- ▶ Zihinsel veya fiziksel sağlık sorunları olan bireyler
- ▶ İntihar eğilimli kişiler²¹
- ▶ Madde bağımlıları
- ▶ Mülteciler, sığınmacılar ve/veya vatansız kişiler²².

Yabancılar hakkında idari gözetim kararı verilmeden önce alternatif tedbirlerin değerlendirilmesi zorunludur. Eğer yabancıların özellikle hassas durumdaki kişilerin idari gözetimi ile elde edilmesi amaçlanan fayda, idari gözetime alternatif tedbirler ile de sağlanabilecekse söz konusu kişilerin idari gözetimi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 5 ile güvence altına alınan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını ihlal edecektir. **(Bkz. Rehber Bölüm 6)** Hassas durumdaki bireylerin yanı sıra hakkında sınır dışı kararı verilen yabancıların herhangi bir nedenden dolayı öngörülebilir bir gelecekte sınır dışı edilmesi mümkün değil ise bu kişi idari gözetim altına alınmamalıdır.²³

11 İdari Gözetime Alternatif Yükümlülükler Yönetmeliği, RG tarih: 14 Eylül 2022, Sayı: 31953, m. 7(1).

12 Bkz. *Popov/Fransa* France Başvuru No 39472/07 and 39474/07 (AİHM, 19 Ocak 2012) para 140-141; *A.M. ve diğerleri/France* Başvuru No 24587/12 (AİHM, 12 July 2016); UNHCR, APT & IDC, Immigration Detention Monitoring: Practical Manual, 2014, Section 4.8 Persons in Situations of Vulnerability/Risk, 2014 <https://www.apr.ch/content/files_res/monitoring-immigration-detention_practical-manual.pdf>; International Detention Coalition (IDC) ve Mülteci Hakları Merkezi, 'Göç yönetimi kapsamındaki gerekli olmayan idari gözetimi önlemeye yönelik El kitabı (Gözden geçirilmiş baskı, 2018) <https://idcoalition.org/wp-content/uploads/2015/10/Mhm_Idari_Gozetime_Alternatifler.pdf> s. 23; UNHCR-IDC, 'Vulnerability Screening Tool' (2016) <<https://www.unhcr.org/protection/detention/57fe30b14/unhcr-idc-vulnerability-screening-tool-identifying-addressing-vulnerability.html>>.

13 Abdullahi Elmi and Aweys Abubakar/Malta, Başvuru No 25794/13 ve 28151/13 (AİHM, 22 Şubat 2017); Rahimi/Yunanistan Başvuru No 8687/08 (AİHM, 5 Temmuz 2011); Yoh-Ekale Mwanje/Belçika, Başvuru No 10486/10 (AİHM, 20 Aralık 2011); Popov/Fransa Başvuru No 39472/07 ve 39474/07 (AİHM, 19 Ocak 2012).

14 Mahmudi ve Diğerleri/Yunanistan, Başvuru No. 14902/10, (AİHM, 31 Temmuz 2012).

15 R.R. ve diğerleri v. Macaristan, Başvuru No. 36037/17, (AİHM, 2 Mart 2021).

16 Popov/Fransa Başvuru No 39472/07 ve 39474/07 (AİHM, 19 Ocak 2012) para 119, 141; G.B. ve diğerleri/Türkiye Başvuru No 4633/15 (AİHM, 17 Ekim 2019); Nikoghosyan ve Diğerleri/ Polonya, Başvuru no. 14743/17 (AİHM, 3 Mart 2022).

17 Asalya/Türkiye Başvuru No 43875 (AİHM, 14 Nisan 2014); Arutyunyan/Rusya Başvuru No 48977/09 (AİHM, 10 Ocak 2012); Vincent/Fransa Başvuru No 6253/03 (AİHM, 24 Ekim 2006).
bkz. ayrıca Nuray Ekşi, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda İdari Gözetim (Beta Yayınevi 2014) s. 38-42.

18 *Kim v. Rusya* Başvuru no 44260/13 (AİHM 17 Ekim 2014).

19 *Rantsev/Kıbrıs ve Rusya* Başvuru No 25965/04 (AİHM, 7 Ocak 2010) para 283-309; Council of Europe Steering Committee for Human Rights (CDDH), 'Analysis of the Legal and Practical Aspects of Effective Alternatives to Detention in the Context of Migration' R88add2 (2017), para 89-91.

20 *O.M./Macaristan*, Başvuru No. 9912/15, (AİHM, 5 Temmuz 2016).

21 *Ketreb/Fransa* Başvuru No 38447/09 (AİHM, 19 Temmuz 2012); *Güveç/Türkiye* Başvuru No 70337/01 (AİHM, 20 Ocak 2019).

22 *M.S.S./ Belçika ve Yunanistan [BD]* Başvuru No. 30696/09 (AİHM, 21 Ocak 2011).

23 *S.K./Rusya* Başvuru No. 52722/15 (AİHM, 14 Şubat 2017) para 115-117.

3. İdari Gözetim Altındaki Kişilerin İltica Prosedürlerine Erişiminin Değerlendirilmesi

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m. 14 sığınma hakkını güvence altına almaktadır. Geri gönderme yasağı ise 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme m. 33 ile düzenlenmiştir: İlgili madde uyarınca, bir mültecinin ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri gönderilmesi yasaktır.²⁴

Sığınma hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından açıkça güvence altına alınmasa da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı uyarınca, AİHS sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalmasına dair gerçek bir olasılık bir kişinin ilgili ülkeye geri gönderilmesini yasaklamaktadır.²⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, idari gözetim altındaki yabancıların iltica talebi dikkate alınmadan kötü idari gözetim şartlarına maruz kalmasının Sözleşme ihlali olduğunu belirtmiştir.²⁶

Sığınma hakkının gözetilmesi için, idari gözetim altındaki kişiler, iltica başvurusunda bulunma hakları ve bu hakkı nasıl kullanabilecekleri hakkında bilgilendirilmelidir. Bu bilgiler, gözetim altındaki kişilerin anlayabileceği bir dilde ve kolayca erişebilecekleri bir şekilde sağlanmalıdır.

Geri gönderme yasağının ihlal edilmemesi ve idari gözetim altındaki yabancıların sığınma hakkına saygı gösterilmesi, idari gözetim altındaki tüm bireylerin yazılı veya sözlü iltica taleplerini özgürce idareye ileterek uluslararası koruma talebinde bulunabilmelerine ve uluslararası koruma başvurularının mevzuata uygun şekilde kayıt altına alınıp değerlendirilerek sonuçlandırılmasına bağlıdır.

24 UNHCR Detention Guidelines (2012) <<https://www.unhcr.org/media/unhcr-detention-guidelines>> para 11.

25 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Rehberi, Göç, 30 Nisan 2020 <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Immigration_TUR> s. 16, 17.

26 A.F./Yunanistan, Başvuru no. 53709/11 (AİHM, 13 Haziran 2013).

4. İnsani İdari Gözetim Şartları

4.1. İdari gözetimin başlangıcında yapılması gerekenler

İdari gözetim yerinde kalan tüm yabancılar, merkeze ilk girişte eksiksiz olarak kayıt altına alınmalıdır.²⁷

İdari gözetim yerine girişte yabancıya idari gözetim kararı, idari gözetimin maddi gerekçesi ve itiraz yolları ile ilgili anlayacağı bir dilde bilgi verilmelidir. Yabancıya idari gözetim süresince hak ve yükümlülükleri hakkında anlayacağı bir dilde gerekirse tercüman yardımı ile bilgi verilmelidir.²⁸

İdari gözetim altına alınan kişinin sağlık taraması yapılmalı ve psiko-sosyal değerlendirmeye tabi tutularak, hassas durumda olup olmadığı ve özel ihtiyaçları öncelikli olarak tespit edilmelidir.²⁹

4.2. Yaşam Alanı

Yabancıların idari gözetiminin uluslararası insan hakları standartlarına uygun sayılması için idari gözetim şartlarının bazı asgari koşulları sağlaması gerekmektedir.³⁰ Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar, yeterli donanımına sahip, temiz ve bakımlı ve kalacak kişi sayısı için yeterli yaşama alanı sunan yerlerde gözetim altına alınmalıdır.³¹ Kişilerin tutulduğu yerlere/ yaşam alanlarına ilişkin uluslararası insan hakları standartları şu şekilde sıralanabilir:

- ▶ Gözetim altındaki kişilerin tutulduğu yerlerde, kişi başına düşen yaşama alanı 3 metrekareden az olmamalıdır ve tercihen kişi başına düşen yaşam alanı 4 metrekareden fazla olmalıdır.³²
- ▶ Gözetim altındaki kişilerin güneş ışığına ve yeterli havalandırmaya erişimi olmalıdır.³³
- ▶ Gözetim altındaki kişilerin iklim özelliklerine göre yeterli ısıtma ve soğutmaya erişimi olmalıdır.
- ▶ Gözetim altındaki kişilerin temiz yatak, yastık, çarşaf, battaniye ve nevresime erişimi olmalıdır.³⁴
- ▶ Gözetim altındaki kişilerin tuvalet, banyo gibi olanaklara erişimi sağlanmalı ve kişi istediği zaman ve idarenin izni veya gözetimi olmadan bu olanakları kullanabilme imkânına sahip olmalıdır.

27 IOM, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Barınan Hakları Kılavuzu, s. 6-9.

28 IOM, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Barınan Hakları Kılavuzu, s. 6-9.

29 IOM, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Barınan Hakları Kılavuzu, s. 6-9.

30 IOM, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Barınan Hakları Kılavuzu, s. 6-9.

31 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 4; AİHM idari gözetim şartlarının AİHS ve özellikle AİHS m. 3'e uygunluğunu değerlendirirken idari gözetim yerlerine ilişkin şu hususları dikkate almaktadır: a) Yabancıların açık havaya, güneş ışığına ve yeterli havalandırmaya erişimi, b) Yabancıların iklim özelliklerine göre yeterli ısıtma ve soğutmaya erişimi, c) Yabancıların temiz tuvalet, banyo gibi olanaklara erişimi ve bunları istediği zaman bireysel olarak kullanabilme imkânı, d) Yabancıların temiz yatak, çarşaf, yastık, battaniye ve nevresime erişimi, e) Yabancıların yemek ve suya erişimi. AİHM yukarıda belirtilen şartları sağlamayan bir yerde, hakkında sınır dışı kararı bulunan bir yabancıların tutulmasını birçok kararında insani olmayan muamele olarak nitelendirmiştir. Cf. *Dougoz/Yunanistan* Başvuru No 40907/98 (AİHM, 6 Mart 2001).

32 *Mursic/Hırvatistan* Başvuru No 7334/13 (AİHM, 20 Ekim 2016) para 103, 110.

33 AİHM, Afgan bir sığınmacının Atina Havaalanının yakınında yer alan bir binada dar bir alanda 20 kişiyle birlikte tutulmasını özellikle açık havaya çıkmasının yasak olması, tuvaletlere erişiminin resmi görevlilerin iznine bağlı olması, kirli yataklarda yatmak zorunda kalması ve yemek porsiyonlarının az olması nedeniyle küçük düşürücü muamele olarak kabul etmiş ve AİHS m. 3'e aykırı bulmuştur. *M.S.S./Yunanistan ve Belçika*, Başvuru no. 30696/09 (AİHM, 21 Ocak 2011) para 232-234.

34 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bir sığınmacının açık havaya çıkmasının yasak olduğu prefabrik bir kulübede, telefon hakkı, sıcak su, battaniye ve temiz çarşafı olmadan 2 ay boyunca tutulmasını küçük düşürücü muamele olarak nitelendirmiş ve AİHS m. 3'e aykırı bulmuştur. *S.D. v. Yunanistan*, Başvuru no. 53541/07, 11 Haziran 2009, para 49-54.

- ▶ Tuvalet, banyo ve diğer hijyenik tesisler temiz olmalıdır.
- ▶ Gözetim altındaki her kişiye en az bir sabun, tarak, diş fırçası ve macunu, şampuan, tuvalet kâğıdı, hijyenik ped ve havlu sağlanmalı ve bunlar periyodik olarak yenilenmelidir.
- ▶ Gözetim altındaki her kişiye kendi kıyafetlerini giyme ve gerekirse bu kıyafetleri yıkama ve onarma imkânı sunulmalı, yeterli kıyafeti olmayan kişilere temiz ve iyi durumda olan giysi ve ayakkabı sağlanmalıdır.³⁵
- ▶ Gözetim altındaki her kişiye kişisel eşyalarını koyabilecekleri kilitlenebilir alanlar sağlanmalıdır.³⁶
- ▶ İdari gözetim yerlerinde farklı dinlere mensup kişilerin serbestçe kullanabileceği bir ibadet alanı bulunmalıdır. İdari gözetim altındaki kişilerin dini özgürlüklerine saygı gösterilmelidir.³⁷
- ▶ Çocuklu aileler 18 yaşından büyük bireyler ile aynı yerde barındırılmamalıdır.

4.3. Açık Havaya ve Aktivitelere Erişim

İdari gözetim altındaki kişilerin, refahı ve psikolojik durumunun kötüleşmemesi için, güneş ve açık havaya erişimi önemlidir.

İdari gözetim altındaki kişilere, hiçbir şekilde bir saatten az olmamak üzere ve tercihen 3-4 saat ve daha fazla bir süre açık havaya erişim imkânı sağlanmalıdır.³⁸

Açık hava egzersiz alanları makul büyüklükte ve mümkün olduğunca kötü hava koşullarından korunacak şekilde düzenlenmelidir.

Çocuklar için de açık ve kapalı oyun alanı bulunmalıdır. (Bkz. *Çocuklara ilişkin düzenlemeler Rehber Bölüm 6.1.*)

İdari gözetim altındaki kişilere, kalış sürelerine göre, çeşitli eğitici, kültürel, sportif ve sosyal faaliyetlerine erişim imkânı sağlanmalıdır. Bu faaliyetler, dil kursları, mesleki eğitim, okuma ve yazma kursları, spor faaliyetleri, kültürel ve sosyal aktiviteleri ve diğer beceri geliştirme programlarını içerebilir. Eğitim faaliyetleri, farklı dil seviyelerine ve ilgi alanlarına hitap etmelidir.

İdari gözetim altındaki kişilerin boş vaktini verimli geçirebilmesi için ortak alanlarda kitap, dergi vb. basılı yayınların bulunması önerilmektedir.³⁹

4.4. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Uluslararası insan hakları sözleşmeleri, yabancıların idari gözetim altında sağlık hizmetlerine erişim hakkını güvence altına almaktadır.⁴⁰ İdari gözetim altındaki yabancıların geri gönderme merkezlerinde acil tıbbi ihtiyaçları yerine getirilmeli ve kişiler daha gelişmiş sağlık ihtiyaçları için hastaneye sevk edilmelidir.⁴¹

Sağlık erişimi şunları kapsamalıdır:

- ▶ **Acil Tıbbi Bakım:** İdari gözetim altındaki kişilerin acil durumlarda gerekli tüm tıbbi müdahaleye erişebilmesi sağlanmalıdır. Bu, ambulans hizmetleri, hastane yatışı ve uzman müdahaleleri gibi hizmetleri kapsamaktadır.

35 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 4.

36 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 5.

37 IOM, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Barınan Hakları Kılavuzu, 1. Baskı.

38 CPT, göç bağlamında idari gözetim altında tutulan yabancılara günde bir saatten çok daha fazla bir süre açık havaya erişim verilmesi hatta açık veya yarı açık rejimlerin tercih edilmesi gerektiğini kaydederken, IOM tarafından yabancıların psikolojik durumunun bozulmaması için yabancılara günde en az 3-4 saat olmak üzere açık havaya erişim verilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bunun yanı sıra AIHM özellikle çocuklar gibi hassas durumdaki yabancıların idari gözetim şartlarını incelerken söz konusu yabancıların uzun süre ile açık hava ve açık havadaki park vb gibi yerlere erişimleri olması gerektiği görüşündedir. Bkz. M.H. ve Diğerleri, Başvuru no 15670/18 (AIHM 18 Kasım 2021); Bkz. ayrıca CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 5.

39 Rapporto Sulle Visite Effettuate Nei Centri Di Permanenza Per I Rimpatri (CPR) (2019-2020), s. 8.

40 Bu hak, aşağıdaki gibi çeşitli uluslararası sözleşme hükümleri ile düzenlenmiştir: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi: Madde 25, herkesin sağlık ve tıbbi bakıma hakkı olduğunu belirtmektedir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara ilişkin Sözleşme m.12 devletlerin sağlık hakkını gerçekleştirme yükümlülüğünü öngörür. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezanın Önlenmesi ve Soruşturulması Birleşmiş Milletler İlkeleri ise gözetim altındaki yabancılara sağlık hizmetlerinin sağlanmasını öngörmektedir.

41 Özellikle hamile kadınların idari gözetimine hamileliğin 7. ayından sonra son verilmelidir.

- **Önleyici Bakım:** İdari gözetim altındaki kişilerin düzenli sağlık kontrolleri yapılması ve gerekli aşıların yapılmasını gerektirmektedir.
- **Psiko-sosyal hizmetler:** İdari gözetim altındaki kişilerin psikolojik desteğe erişimi olmalıdır. Bu hizmet bireysel danışmanlık, grup terapisi ve gerektiğinde ilaç tedavisini kapsamalıdır.
- **Cinsel ve Üreme Sağlığı Hizmetleri:** İdari gözetim altındaki kişilerin cinsel ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimi de sağlanmalıdır. Bu, doğum öncesi bakım, jinekolojik muayene ve aile planlaması hizmetlerini kapsamalıdır.

İdari gözetim altındaki çocukların özel sağlık gereksinimleri (aşı, sağlık kontrolü vb.) karşılanmalıdır.

Savaş, şiddet, insan hakları ihlalleri, işkence, açlık, doğal felaketler ve ekonomik zorluklar gibi nedenler ile göç etmek zorunda kalan kişilerde fiziki ve zihinsel sağlık sorunları sıkça görülmektedir. Bu kişilerin idari gözetim altında tutulmaları bu sorunları daha da kötüleştirebilmektedir.⁴² İdari gözetim altında tutulan birçok kişide psikolojik sorunların ortaya çıktığı, özellikle; depresif bozukluklar, anksiyete bozuklukları, somatoform bozukluklar ve uyum bozukluklarının sık görülmesi söz konusudur.⁴³ Bu nedenle idari gözetim altındaki kişilerin psikolojik danışmanlığa erişimi özellikle önem kazanmaktadır.

Kadınlar mümkün olduğunca kadın doktor ve sağlık personeli tarafından tedavi edilmelidir.⁴⁴

Doktor, hemşire ve psikologlara bir mütercim eşlik etmelidir.⁴⁵

Doktor görüşmeleri gizli ve kapalı şekilde yapılabilir.

4.5. Yemek ve Su

- İdari gözetim altındaki kişilere yaş ve kalori ihtiyaçlarına göre en az üç öğün yemek verilmelidir.⁴⁶
- Yemekler miktar olarak yeterli, besleyici ve sağlıklı olmalıdır.
- Merkezde her saat kısıtlama olmadan ulaşılabilecek temiz içme suyu olmalıdır.
- Yemekler hazırlanırken özel tıbbi beslenme gereksinimleri ve dini hassasiyetler dikkate alınmalıdır. (*Çocuk ve bebeklerin beslenme ihtiyaçları için Bkz Rehber 6.1.1, 6.1.2*)

4.6. Güvenlik

- İdari gözetim altındaki kişilere işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye karşı koruma sağlanmalıdır.
- İdari gözetim altındaki kişiler her türlü şiddet ve tacizden korunmalıdır.
- İdari gözetim altındaki kişilerin kişisel eşyalarının güvenliği sağlanmalıdır.

4.7. Avukat ve Adli Yardıma Erişim

- İdari gözetim altındaki yabancılar, avukata erişim hakkına sahiptir.⁴⁷ Bu hak, avukatla özel görüşme yapabilme ve idari gözetim ve sınır dışı edilme ile ilgili konularda yasal danışmanlığa erişme hakkını içermektedir.⁴⁸
- Avukata danışma hakkı herhangi bir kısıtlama olmaksızın, 24 saat boyunca geçerlidir.
- Avukat ile yapılacak görüşmeler baş başa yapılmalıdır.⁴⁹

42 A. Tuzcu, K. Bademli. Göçün Psikososyal Boyutu (2014) 6(1) *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 1, s. 59.

43 A. Tuzcu, K. Bademli. Göçün Psikososyal Boyutu (2014) 6(1) *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 1, s. 61.

44 *Feilazoo/Malta* Başvuru No 6865/19 (AİHM, 11 Haziran 2021) para 91.

45 European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), 'Report to the German Government on the visit to Germany from 13 to 15 August 2018', para 75.

46 Ortalama olarak, kadınlar için bu miktar 2000 kalori, erkekler için 2500-2800 kalori, 7-10 yaş arası çocuklar için 1740-1970 kalori ve küçük çocuklar için 1300 kalordir.

47 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.

48 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.

49 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.

- ▶ Yabancılar avukat ücretini karşılayamayacak durumda ise adli yardımdan faydalanabilmelidir.⁵⁰

4.8. Konsolosluk görevlileri ile görüşme hakkı

- ▶ İdari gözetim altındaki yabancılar, konsolosluk yardımı talep etme hakkına sahiptir.⁵¹
- ▶ Konsolosluk yetkilileri, gözetim altındaki yabancıyla görüşme ve durumuyla ilgili bilgi alma hakkına sahiptir.⁵²

4.9. Haberleşme ve Ziyaret hakkı

- ▶ İdari gözetim altındaki yabancılar, yasal temsilcilerinin, sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin, baro üyelerinin, aile fertlerinin ve diledikleri diğer ilgili kişilerin ziyaretlerini kabul etme ve onlarla telefon irtibatı kurma hakkına sahiptir.⁵³
- ▶ Ziyaretler ve telefon görüşmeleri makul olmayan şekilde kısıtlanamaz.⁵⁴
- ▶ İdari gözetim altındaki kişiler diledikleri kişiler ile mektupla haberleşebilmelidir.
- ▶ İdari gözetim altındaki kişiler internet üzerinden sesli veya görüntülü iletişim imkânına ve temel internet erişimi olan bilgisayar erişimine sahip olmalıdır.⁵⁵

Bu türden iletişim ve ziyaretler, uluslararası İnsan Hakları Hukuku çerçevesindeki gerekliliklerin yerine getirilmesinin yanında barınanların idari gözetiminin psikolojik açıdan zorlayıcı olabilecek koşulları ile baş etmelerine de yardımcı olacaktır.⁵⁶

4.10. Tercümana erişim

İdari gözetim altındaki yabancılar, gerektiğinde kalifiye tercüman desteği sağlanmalıdır.⁵⁷

Tercüman, yabancıların dilini anlayabilmeli ve konuşabilmelidir.⁵⁸

İdari gözetim altındaki kişiler için kendileri gibi gözetim altındaki yabancıların tercüman olarak kullanılmasından kural olarak kaçınılmalıdır.⁵⁹

50 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.
51 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.
52 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.
53 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.
54 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.
55 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 5.
56 UNHCR, Göçmenlerin Gözaltına Alınmasının İzlenmesi Uygulama Kılavuzu, 4.5.1.
57 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.
58 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.
59 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 3.

5. İnsani Muamele Hakkı ve Kötü Muameleye İlişkin Şikâyet Mekanizmalarına Erişim

İdari gözetim altındaki tüm kişilere, vatandaşlığı, ırkı veya etnik kökeninden bağımsız olarak eşit ve saygılı davranılmalıdır. Irk, tabiiyet, etnik köken, renk, milliyet, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, din, dil, yaş, engellilik, vb. etkenlere dayalı ayrımcılık yapılmamalıdır.

İnsani idari gözetim şartlarına ek olarak yabancılar idari gözetim süresince insani muameleye tabi tutulmalıdır.⁶⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yerleşik içtihadına göre, bir bireyin özgürlüğünden yoksun bırakıldığı durumlarda, kişinin davranışlarıyla kesinlikle gerekli kılınmayan herhangi bir fiziksel güç kullanımı insan haysiyetini zedelemekte ve kural olarak Sözleşme m. 3'de güvence altına alınan işkence, insani olmayan ve küçük düşürücü muamele ve ceza yasağını ihlal etmektedir.⁶¹

Yabancıların idari gözetim süresince kamu görevlileri veya diğer kişiler tarafından işkence, insani olmayan ve küçük düşürücü muamele ve cezaya maruz bırakılması yasaktır.⁶² İdari gözetim altında tutulan yabancıların, işkence, insani olmayan ve küçük düşürücü muameleye, birlikte tutulduğu diğer kişiler tarafından da uğramaması için gerekli önlemler alınmalıdır.⁶³

Etkili şikâyet prosedürleri göçmenlerin gözetim altında tutuldukları merkezlerdeki kötü muameleye karşı en temel güvencelerdir. Şikâyet prosedürleri konusunda idari gözetim altındaki göçmenlere hem dahili hem de harici yollar açık tutulmalı ve uygun bir şikâyet merciine gizli şekilde erişim haklarının olması gerekmektedir.⁶⁴

İdari gözetim boyunca yabancıların kötü veya insani olmayan muameleye uğradığına dair bir emare veya beyan var ise söz konusu olayların etkili şekilde soruşturulması ve bu fiilleri işleyen kişinin/kişilerin cezalandırılması gerekmektedir.⁶⁵ Kötü veya insani olmayan muameleye ilişkin etkin soruşturma yükümlülüğü hem uluslararası hukuk normlarına hem de ulusal mevzuata dayanmaktadır.⁶⁶

İdari gözetim altındaki yabancılar, kötü veya insani olmayan muameleye ilişkin çeşitli uluslararası ve ulusal hukuki ve idari mekanizmalara başvuru yapabilecekleri hususu hatırlatılmalı ve ilgili başvuru usulleri hakkında bilgi verilmelidir. Ulusal başvuru mekanizmaları arasında mahkemeler, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Kamu Denetçiliği Kurumu, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) yer almaktadır. İdari gözetim altındaki yabancıların belirtilen mekanizmalara erişip başvuru yapabilmeleri ve adli yardıma erişebilmeleri özellikle kötü veya insani olmayan muamelenin önlenmesi ve etkili soruşturulması için önem arz etmektedir.

60 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 3; Medeni ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme m. 10.

61 Bouyid/Belçika [BD], Başvuru no. 23380/09 (AİHM, 2015).

62 Ribitsch/Avusturya, 4 Aralık 1995, A serisi no. 336, para 38.

63 Khalifa ve diğerleri/İtalya Başvuru No 16483/12 (AİHM, 15 Aralık 2016) para 161.

64 CPT Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> s. 7.

65 Gäfgen/Almanya Başvuru No 22978/05 (AİHM, 1 Haziran 2010) para 119.

66 Erik Svanidze, Kötü Muamelenin Etkili Soruşturulması, Avrupa Normlarına Dayanan Kılavuz İlkeleri, Avrupa Konseyi 2. Baskı, 2019, <<https://rm.coe.int/effective-investigation-tr-web/168098008c>>.

6. Hassas Durumdaki ve Özel İhtiyaç Sahibi Yabancıların İdari Gözetimi Süresince Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve Sağlanması Gereken Ek İmkanlar

6.1. Hassas yabancıların tanımlanması ve tespit edilmesi

Kişiler, doğuştan gelen özellikleri veya içinde bulundukları zorlu durumlar nedeniyle hassas veya ihtiyaç sahibi olarak kabul edilebilmektedir. Tek bir evrensel olarak kabul görmüş tanım olmamasına rağmen, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı ve uluslararası insan hakları sözleşmeleri kimlerin hassas durumda olarak kabul edilebileceğine dair önemli kaynaklar teşkil etmektedir. Aşağıdaki gruplar uluslararası insan hakları sözleşmeleri uyarınca hassas durumda ve/veya özel ihtiyaç sahibi olarak nitelendirilebilmektedir⁶⁷:

- a) Refakatsiz çocuklar veya aile bireyi yanındaki çocuklar,
- b) Hamile ve emziren kadınlar,
- c) Çocuklu yalnız anne veya babalar,
- d) Yaşlılar,
- e) Engelli bireyler,
- f) İşkence, kötü muamele, cinsel saldırı veya diğer ciddi psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları,
- g) İnsan ticareti mağdurları,
- h) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından cinsiyet ile ilişkili olarak kırılgan grup olarak tanımlanan kişiler
- i) Zihinsel veya fiziksel sağlık sorunları olan bireyler,
- j) İntihara eğilimli kişiler,
- k) Madde bağımlıları,
- l) Mülteciler, sığınmacılar ve/veya vatansız kişiler.

İdari gözetim bağlamında hassas yabancıların tespit edilmesi ve bu kişilerin korunması için özel prosedürlerin geliştirilip uygulanması idarenin görevidir. ⁶⁸ İdare, tercihen idari gözetim kararı almadan, eğer bu mümkün değilse, idari gözetim kararı sonrasında ivedilikle hassas durumdaki kişileri tespit etmelidir. İvedilikle yapılan hassas durum tespiti ve hassas durumdaki bireylere uygun koruma sağlanamaması, insan hakları ihlaline yol açabilmektedir. ⁶⁹

Yabancıların hassasiyetini değerlendirmek için bireysel görüşmeler uzman psikolog ve sosyal çalışmacıların dahil olması ile yapılmalıdır.

Devletlerin hassas durumdaki yabancıları idari gözetim altına almaya ilişkin takdir yetkisi sınırlıdır. ⁷⁰ Kural olarak hassas durumda olan yabancılar idari gözetim altına alınmamalı ve idari gözetim alternatiflerine yönlendirilmelidir. (**Rehber Bölüm 2**)

⁶⁷ International Detention Coalition (IDC) ve Mülteci Hakları Merkezi, 'Göç yönetimi kapsamındaki gerekli olmayan idari gözetimi önlemeye yönelik El kitabı (Gözden geçirilmiş baskı, 2018) <https://idcoalition.org/wp-content/uploads/2015/10/Mhm_Idari_Gozetime_Alternatifler.pdf> s. 23; UNHCR-IDC, 'Vulnerability Screening Tool' (2016) <<https://www.unhcr.org/protection/detention/57fe30b14/unhcr-idc-vulnerability-screening-tool-identifying-addressing-vulnerability.html>>; *Thimothawes/Belçika* Başvuru No 39061/11 (AİHM, 4 Nisan 2017).

⁶⁸ *Thimothawes/Belçika*, Başvuru No. 39061/11, 4 Nisan 2017.

⁶⁹ *Salman/Türkiye* Başvuru No 21986/93 (AİHM, 27 Haziran 2000) para 99; *Thimothawes/Belçika* Başvuru No 39061/11 (AİHM, 4 Nisan 2017).

⁷⁰ Council of Europe Steering Committee for Human Rights (CDDH), 'Analysis of the Legal and Practical Aspects of Effective Alternatives to Detention in the Context of Migration' R88add2 (2017), para 52;

Hassas durumdaki yabancıların idari gözetim altına alınmaları durumunda ise yabancıların gözetim altında tutuldukları yerde bazı özel koşulların sağlanması ve ek hizmetlerin verilmesi gerekmektedir.⁷¹ Hassas durumdaki yabancılar, ihtiyaçlarına göre uyarlanmış özel koşullar ve ek hizmetler sağlanmalıdır.

6.1.1. Çocuklar

İdari gözetim hiçbir zaman çocuğun yüksek yararını⁷² gözetin bir tedbir değildir.⁷³ Kısa süreli bile olsa idari gözetimin, çocukların fiziksel ve ruhsal sağlıkları üzerinde uzun süreli zararlı etkileri olduğu bilimsel çalışmalar ile kanıtlanmıştır.⁷⁴ Bir çocuğun kendi göç statüsü ya da anne babasının göç statüsü nedeniyle idari gözetim altına alınması bir çocuk hakları ihlali teşkil eder ve çocuğun üstün yararı ilkesine aykırıdır.⁷⁵ Göç bağlamında çocuğun yüksek menfaatinin gözetilmesi refakatsiz çocukların veya aile bireyleri ile birlikte seyahat eden çocukların ancak son çare olarak ve mümkün olan en kısa süre için idari gözetim altına alınmasını gerektirmektedir.⁷⁶

6.1.1.1. Refakatsiz çocuklar

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 1 uyarınca 18 yaşının altındaki tüm bireyler çocuk olarak kabul edilmektedir. Sözleşme m. 3 (1) *"Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir."* düzenlemesini içermektedir. Tespit edilen düzensiz bir göçmenin reşit olup olmadığı konusunda en ufak bir belirsizlik olduğu takdirde, söz konusu yabancıya aksi kanıtlanana dek reşit değilmiş gibi davranılmalıdır.⁷⁷ Hakkında 18 yaşından küçük olabileceğine dair şüphe bulunan yabancı idari gözetim altına alınmamalı, yabancı hakkında ivedilikle yaş tespiti yapılmalı ve aksi ispatlanana kadar söz konusu yabancıyı koruma altına alınması gereken çocuk olduğu kabul edilmelidir. Reşit olup olmadığı konusunda belirsizlik olan yabancı, 18 yaşından büyük olduğu ispatlanana kadar çocuk olarak kabul edilmeli, korum altına alınmalı ve 18 yaşından büyük yabancılar ile hiçbir şekilde aynı yerde tutulmamalıdır.⁷⁸

Refakatsiz çocuklar, idari gözetim altında alınmamalıdır.⁷⁹ Kimlik ve yaş tespiti amacıyla kısa süreli tutulma durumlarında ise çocuklar hiçbir şekilde 18 yaşından büyük kişiler ile birlikte tutulmamalıdır.⁸⁰

İdari gözetimde refakatsiz bir çocuğun varlığından haberdar olduktan hemen sonra çocukla ilk mülakat çocuğun anladığı lisanda gerçekleştirmelidir. Çocuğun yaş, sağlık, özel hassasiyetleri ve var ise şiddet, insan ticareti, çocuk evliliği vb. gibi nedenlerden doğan diğer korunma gereksinimleri ile ilgili bir değerlendirme yapılmalıdır. Çocukların idari gözetim yerine bir bakım yerine yerleştirilmeleri için her türlü çaba sarf edilmelidir.⁸¹

71 Salman/Türkiye, [Büyük Daire], Başvuru No. 21986/93, 27 Haziran 2000, para 99.

72 Bkz. Züleyha Keskin, 'Çocuk Hakları Komitesi Kararlarında Sınır Dışı Prosedürüne Tabi Çocuğun Yüksek Yararı: Usulî Güvenceler' (2022) 16 *ViraVerita E-Dergi* 165-188; Hilal Kaya, Gökçe Baykuzu Gündüz, Gülsen Erden (2020) 31(2) *Mülteci ve sığınmacı çocuklarda yüksek yararı değerlendirilmesi*. Toplum ve Sosyal Hizmet 764-790.

73 Avrupa Konseyi, Göçmenlik Prosedürleri Nedeniyle Çocukların Özgürlüklerinden Yoksun Bırakıldığı Yerlere Yapılacak Ziyaretler Parlamenterler İçin Kılavuz, <<https://rm.coe.int/gocmenlik-prosedurleri-nedeniyle-cocuklarin-ozgurluklerinden-yoksun-bi/1680a1d0a7>>, s. 41.

74 Avrupa Konseyi, Göçmenlik Prosedürleri Nedeniyle Çocukların Özgürlüklerinden Yoksun Bırakıldığı Yerlere Yapılacak Ziyaretler Parlamenterler İçin Kılavuz, <<https://rm.coe.int/gocmenlik-prosedurleri-nedeniyle-cocuklarin-ozgurluklerinden-yoksun-bi/1680a1d0a7>>, s. 9.

75 Çocuk Hakları Komitesi ve Göçmen İşçiler Komitesi, 23/4 sayılı Ortak Genel Yorum, 16 Kasım 2017, CMW/C/GC/4/CRC/C/GC/23 sayılı BM belgesi; Mülteci Hakları Derneği, Modül 2: İdari Gözetim Altındaki Göçmen, Mülteci Ve Sığınmacılar İçin Adalet Erişim, s. 25, 26.

76 Rahimi/Yunanistan Başvuru No 8687/08 (AİHM, 5 Temmuz 2011); Popov/Fransa Başvuru No 39472/07 ve 39474/07 (AİHM, 19 Ocak 2012); Gülhan Gezer. 'Karar İncelemesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Nart/Türkiye Kararı (Başvuru No: 20817/04)' (2023) 5(1) *Yaşar Hukuk Dergisi* 32-61.

77 Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), CPT Standartları, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010, <<https://www.refworld.org/cgi-bin/txis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d78827e2>> para 97.

78 Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), CPT Standartları, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010, <<https://www.refworld.org/cgi-bin/txis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d78827e2>> para 97-100.

79 Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (CPT), 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler Bilgi Notu' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2019 <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> erişim tarihi: 10 Ocak 2024, s. 9.

80 Hakkında sınır dışı kararı olan 15 yaşındaki Afganistan vatandaşı bir refakatsiz çocuğun düzensiz göçmenler için kurulmuş bir merkezde, 2 gün boyunca 18 yaşından büyük göçmenlerle birlikte, kötü şartlarda tutulmasını AİHS m. 3'e aykırıdır. Ayrıca idari gözetim altına alınmaları durumunda çocuklu ailelerin çocukların yaşına uygun bebek ve çocuk yatağı gibi özel birtakım ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. (Rahimi/Yunanistan, Başvuru no. 8687/08, 5 Temmuz 2011, para 63-86).

81 Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (CPT), 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler Bilgi Notu' CPT/Inf (2017) 3 Mart 2019 <<https://rm.coe.int/1680727f8d>> erişim tarihi: 10 Ocak 2024, s. 9.

6.1.1.2.Aile bireyi yanındaki çocuklar

Bir çocuğun, aile bireylerinin göç statüsü nedeniyle idari gözetim altına alınması çocuğun yüksek yararı ilkesiyle çelişmektedir.⁸² AİHM, uluslararası hukukta sadece çocuklar hakkında değil aynı zamanda onların aileleri hakkında da idari gözetim kararı alınmaksızın idari gözetim alternatiflerine hükmedilmesi yönünde bir eğilim olduğunu ve çocuğun yüksek menfaati için idari mercilerin imkânlar dahilinde idari gözetim yerine alternatiflerine hükmetmesi gerektiğini belirtmiştir.⁸³ Çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği hem ailelerinin mümkün olduğu sürece birlikte tutulması hem de idari gözetime alternatif tedbirlerin göz önünde bulundurularak idari gözetim yerine alternatif tedbirlere başvurulması gerekmektedir.

Çocuklar aile bireylerinin de yanında olsalar kural olarak idari gözetim altına alınmamalıdır. İstisnai durumlarda son çare olarak aile bireyi yanındaki çocukların idari gözetim altına alınmaları durumunda ise mümkün olan en kısa süreyle tutulması gerekmektedir.⁸⁴

Çocukların gözetim altında tutulduğu yerlerin çocuklara uygun yerler olması gerekmektedir.⁸⁵ İdari gözetim süresince, çocuğun yaşı göz önünde bulundurularak çocuğun özel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli tedbirler alınmalıdır.

Aile üyeleri ile birlikte bulunan çocukların idari gözetimi çocukların konaklamasına uygun yerlerde gerçekleştirilmelidir. Çocukların kaldığı yerler çocuğun yaşına göre düzenlenmeli, idari gözetim koşullarının çocuklar açısından travmatik sonuçları olabilecek stres ve kaygı durumları yaratması önlenmelidir. Bu hususların gözetilmemesi kötü muamele yasağını ihlal edebilir niteliktedir.⁸⁶

- ▶ İdari gözetim altında aile bireyleri ile birlikte tutulan çocuklar idari gözetim altındaki 18 yaşından büyük kişilerden ayrılmalıdır.⁸⁷
- ▶ Aile için mümkünse ayrı oda tahsis edilmelidir. Aile bireyleri bir arada tutulmalıdır.
- ▶ Gözaltı koşulları, çocukların yaş ve gelişim seviyelerine uygun olmalıdır. Küçük çocuklar için özel ilgi ve bakım gereklidir.
- ▶ Çocukların, özellikle bebekler ve küçük yaştaki çocukların, özel besin gereksinimleri karşılanmalıdır.
- ▶ Çocuklarda idari gözetimin stres, kaygı ve travma yaratmaması için çocukların duygusal ve psikolojik ihtiyaçları karşılanmalıdır. İdari gözetim yerlerinde, çocuklarla iletişim kurabilecek ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek eğitimli personel görev yapmalıdır.
- ▶ Çocukların, özellikle bebekler ve küçük yaştaki çocukların, yaşam alanları gürültülü yerde olmamalıdır.⁸⁸
- ▶ Çocukların, özellikle bebekler ve küçük yaştaki çocukların, bulunduğu odalarda bebek ve çocuk yatağı bulunmalıdır.⁸⁹
- ▶ Bebekler ve küçük yaştaki çocukların bulunduğu odalardaki mobilyalar çocuk için tehlikeli oluşturmaya-
cak şekilde düzenlenmeli ve çocuklar için gerekli emniyet tedbirleri alınmış olmalıdır. Ör: bebek ve küçük
yaştaki çocukların kaldığı odalarda demir ranza, sivri kenarlı mobilya bulunmamalıdır, prizler çocuklar için
tehlike yaratmayacak şekilde güvenlik altına alınmalıdır.⁹⁰
- ▶ Bebek ve küçük çocuklar için bebek bezi ve mama sağlanmalıdır.

82 There Are Alternatives: A Handbook for Preventing Unnecessary Immigration Detention (Revised), (Melbourne: International Detention Coalition, 2015), s. 24.

83 G.B. ve diğerleri/Türkiye Başvuru No 4633/15 (AİHM, 17 Ekim 2019).

84 G.B. ve diğerleri/Türkiye Başvuru No 4633/15 (AİHM, 17 Ekim 2019) s. 9.

85 G.B. ve diğerleri/Türkiye Başvuru No 4633/15 (AİHM, 17 Ekim 2019) s. 9; Muskhadzhiyeva ve diğerleri/ Belçika, Başvuru no 41442/07, 19 Ocak 2010.

86 *Popov/Fransa* Başvuru No 39472/07 ve 39474/07 (AİHM, 19 Ocak 2012) para 91; Council of Europe Steering Committee for Human Rights (CDDH), 'Analysis of the Legal and Practical Aspects of Effective Alternatives to Detention in the Context of Migration' R88add2 (2017) para 63.

87 *Popov/Fransa* Başvuru No 39472/07 ve 39474/07 (AİHM, 19 Ocak 2012).

88 Anne ve babası ile birlikte idari gözetim altına alınan 7 aylık bir bebeğin, 7 gün boyunca havalimanı yakınında gürültülü bir idari gözetim yerinde tutulması, idari gözetim yeri çocukların ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanmış olsa bile AİHS m. 3'e aykırıdır. *R.M.ve Diğerleri/Fransa*, Başvuru No. 33201/11 (AİHM, 12 Temmuz 2016).

89 G.B. ve diğerleri/Türkiye Başvuru No 4633/15 (AİHM, 17 Ekim 2019).

90 Bir anne ve üç küçük çocuğunun idari gözetim şartlarına ilişkin olarak, küçük başvuru sahiplerinin, onların yaşındaki çocuklar için tehlikeli olabilecek sivri kenarlı ve demir çerçeveli ranzalarda uyutulmaları, bina içerisinde veya dışında herhangi bir oyun alanına erişimlerinin olmaması ve her gün açık havada yeterli vakit geçirmelerine izin verilip verilmediği hususunun açık olmaması nedeniyle AİHS m. 3 ihlal edilmiştir. G.B. ve Diğerleri/Türkiye, Başvuru no. 4633/15 (AİHM, 17 Ekim 2019).

- Çocukların yaşlarına göre kapalı ve açık oyun ve aktivite alanları bulunmalıdır. Bu alanlarda çocukların oyun ve eğitim ihtiyaçlarına uygun kitap, oyuncak ve eğitim materyali bulunmalıdır.
- Çocukların eğitim ve sosyalleşme ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli tedbirler alınmalı, okul öncesi ve temel eğitim için belirli bir politika uygulanmalıdır.

G.B. ve diğerleri/Türkiye Başvuru No 4633/15 (AİHM, 17 Ekim 2019)

Çocuklu ailelerin idari gözetim altına alınmasına ilişkin verilen önemli bir karar *G.B. ve diğerleri/Türkiye* kararıdır.⁹¹ İlgili davada Rus uyruklu bir anne ve üç küçük çocuğunun (*idari gözetim sırasında çocuklar 1,2 ve 6 yaşındadır*) 22 Ekim 2014-22 Ocak 2015 arasında Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde ve 23 Ocak-10 Şubat 2015 arasında Gaziantep Geri Gönderme Merkezlerinde tutulması ile ilgili olarak AİHS m. 3, m. 5 ve m. 3 ile bağlantılı olarak m. 13'ün ihlal edildiğine karar verilmiştir. Mahkeme kararında Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 37 (c)'ye atıfta bulunmuş ve göç bağlamında çocukların özgürlükten yoksun bırakan tesislerde tutulması hakkında çocukların aşırı derecede savunmasızlığının aile bireylerinin veya çocuğun düzensiz göç statüsüne ilişkin değerlendirmelerden önce gelecek belirleyici bir etken olduğunu belirtmiştir. Mahkeme'nin *G.B. ve diğerleri* kararından çıkartılabilecek önemli ilkeler söz konusudur. Öncelikle, çocukların ve çocuklu ebeveynlerin idari gözetimi ancak son çare olarak uygulanmalı ve idari gözetime alternatif tedbirler öncelikli olarak değerlendirilmelidir. İkinci olarak, gerekçesi olmayan ve yabancıya anlayabileceği bir dilde açıklanmayan bir idari gözetim kararı AİHS m. 5(2)'yi ihlal edecektir. Üçüncü olarak, çocuk yatağı ve mobilyaları, oyun alanı gibi çocukların özel ihtiyaçlarına uygun olmayan koşullarda idari gözetim altına alınmaları başlı başına AİHS m. 5 ihlalini doğurabilir. Dördüncü olarak, aile yanındaki çocuğa ilişkin aile bireyinden bağımsız olarak idari gözetim kararı verilmeli ve bu kararda idari gözetimin çocuklar için neden gerekli olduğuna dair somut gerekçeler yer almalıdır.

6.1.2. Hamile ve Emziren Kadınlar

Hamile kadınlar ve emziren anneler hassas durumda olarak kabul edilmeli ve bu kişiler için idari gözetim ancak son çare olarak uygulanmalıdır.⁹²

Hamile kadınların gözetimine alınması durumunda hem anne adayının hem de bebeğin sağlığını korumak için özel koşullar sağlanmalıdır.⁹³ Hamile kadınların özellikle kadın sağlığı konusunda uzmanlaşmış hekimlere ve sağlık hizmetlerine erişimleri sağlanmalıdır.⁹⁴ Bu kapsamda hamile kadının, düzenli doğum öncesi kontrol ve tetkikleri yapılmalı ve doğum ve doğum sonrası için tıbbi destek alabilmelidir. Hamilelik döneminde ve doğum sonrasında psikolojik desteğin gerekli olup olmadığı değerlendirilmelidir.

Hamile kadınların ek beslenme ihtiyacı göz önünde bulundurularak, hamileliğin farklı dönemlerindeki ihtiyaçlarına göre verilecek öğün sayısı ve günlük kalori miktarı artırılmalı ve gerekli besin takviyeleri verilmelidir.⁹⁵

Emziren annelerin doğum sonrası sağlık hizmetlerine erişimi sağlanmalı ve beslenmeye ilişkin olarak kişiye verilecek öğün sayısı ve günlük kalori miktarı artırılmalıdır.⁹⁶

6.1.3. Engelli bireyler

Engelli bireyler ancak son çare tedbiri olarak idari gözetim altına alınmalıdır.

Engelli bireyler için özel ihtiyaçlarını karşılayan idari gözetim şartları temin edilmeli ve engellilik türüne göre, kişiye gerekli tıbbi bakım ve ilaçlara erişim sağlanmalıdır.⁹⁷

Bedensel engelli kişiler için, idari gözetim yerlerinin erişilebilirlik kriterlerine olması gerekmektedir.⁹⁸

İdari gözetim süresince engelli kişilerin ihtiyaçlarına uygun oda, tuvalet, banyo imkanları sağlanmalıdır.⁹⁹ Bedensel engelli bireyler için özel yatak sağlanmalıdır.¹⁰⁰

⁹¹ *G.B. ve diğerleri/Türkiye* Başvuru No 4633/15 (AİHM, 17 Ekim 2019).

⁹² *Mahmundi ve diğerleri/Yunanistan* Başvuru No 14902/10 (AİHM, 24 Ekim 2012).

⁹³ *Mahmundi ve diğerleri/Yunanistan* Başvuru No 14902/10 (AİHM, 24 Ekim 2012).

⁹⁴ CPT, 'Women in Prison', CPT/Inf (2018)5 <<https://rm.coe.int/168077ff14>>.

⁹⁵ CPT, 'Women in Prison', CPT/Inf (2018)5 <<https://rm.coe.int/168077ff14>>.

⁹⁶ CPT, 'Women in Prison', CPT/Inf (2018)5 <<https://rm.coe.int/168077ff14>>.

⁹⁷ *Arutyunyan/Rusya* Başvuru No 48977/09 (AİHM, 10 Ocak 2012); *Asalya/Türkiye* Başvuru No 43875 (AİHM, 14 Nisan 2014).

⁹⁸ *Arutyunyan/Rusya* Başvuru No 48977/09 (AİHM, 10 Ocak 2012).

⁹⁹ *Asalya/Türkiye* Başvuru No 43875 (AİHM, 14 Nisan 2014); bkz. Ayrıca Nuray Ekşi, *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda İdari Gözetim* (Beta Yayınevi 2014) s. 38-42.

¹⁰⁰ AİHM, iki kolu ve iki bacağından engelli bireyin yatağın engelli kişiler için özel adapte edilmemiş olmasından ötürü tekerlekli sandalyesinde uyumak zorunda kaldığı ve soğuktan şikâyetçi olduğu yerde bir gece boyunca tutulmasını AİHS m. 3 ihlali saymıştır. *Price/Birleşik Krallık* Başvuru No 33394/96 (AİHM, 10 Temmuz 2001).

Bedensel engelli kişilerin başka bir kişinin yardımına ihtiyaç duymadan serbestçe hareket etmelerine, rahatça banyo ve tuvaleti kullanabilmelerine ve ortak alanlara erişebilmelerine imkân sağlamalıdır.¹⁰¹

Zihinsel engelli kişilerin bakımının üstlenilmesi, psiko-sosyal ve tıbbi desteğe erişimlerinin sağlanması, istismar, şiddet ve ihmalden korunmaları için gerekli önlemlerin alınması özellikle önem arz etmektedir.

Görme veya işitme engelliler için, idari gözetim yerlerinde kalmayı kolaylaştıracak, sahip oldukları tüm haklardan diğer bireylerle eşit bir biçimde faydalanmalarına ve aktivitelere katılımlarına imkân tanıyacak özel iletişim araçları ve yöntemleri kullanılmalıdır.

6.1.4. İnsan Ticareti Mağdurları

İdari gözetim altındaki kişilerin, insan ticareti mağduru olup olmadığı öncelikle tespit edilmelidir.¹⁰² İnsan ticareti mağduru olduğu anlaşılan yabancılar için ikincil mağdurlaştırma/travma oluşturacak eylemlerden kaçınılmalı, bu kişilerin idari gözetimi ivedilikle sona erdirilmeli ve bu kişiler gerekli koruyucu mekanizmalara yönlendirilmelidir.¹⁰³

6.1.5. İşkence ve şiddet mağdurları

İşkence ve şiddet mağdurlarının ivedi şekilde tespit edilip, bu kişilerin gerekli psiko-sosyal desteğe yönlendirilmesi gerekmektedir.¹⁰⁴ Bu kişiler için ikincil mağdurlaştırma/travma oluşturacak eylemlere karşı önlem alınmalıdır.

Şiddet mağduru kadınlar (aile içi şiddet ve cinsel şiddet de dahil) ancak son çare olarak idari gözetim altına alınmalıdır. Bu kişilerin idari gözetim altına alınması durumunda veya idari gözetim sırasında yabancıların şiddet mağduru olduğu tespit edilirse, bu kişilere psikolojik danışmanlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlerine erişim sağlanmalıdır.

Aile içi şiddet vakası durumunda mağdur ile fail ayrı yerlerde tutulmalıdır.

6.1.6. İntihara eğilimli, kendine zarar verme ihtimali bulunan veya ciddi psikolojik sorunları olan kişiler

Savaş, şiddet, insan hakları ihlalleri, işkence, açlık, doğa felaketler ve ekonomik zorluklar gibi nedenler ile göç etmek zorunda kalan kişilerde fiziki ve zihinsel sağlık sorunları sıkça görülmektedir.¹⁰⁵ İdari gözetim altında tutulan birçok kişide psikiyatrik sorunların ortaya çıktığı, özellikle; depresif bozukluklar, anksiyete bozuklukları ve uyum bozukluklarının sık görülmesi söz konusudur.¹⁰⁶ Gözetim altındaki kişilerin psikolojik durumları uzmanlarda periyodik olarak değerlendirilmelidir.

Gözetim altındaki kişiler arasında intihara eğilimli ve ciddi psikolojik sorunları olan kişilerin ivedilikle tespit edilip bu kişilerin psikiyatrik ve psiko-sosyal destek birimlerine yönlendirilmeleri zorunludur.¹⁰⁷

İntihara eğilimli veya kendine zarar verme ihtimali bulunan bir kişi tek başına bırakılmamalıdır, idare intihar girişimini önlemeye dair tüm tedbirler almalıdır.¹⁰⁸

İntihara eğilimli veya psikolojik nedenlerle ilaç kullanması gereken kişilerin ilaçlarını düzenli alıp almadığı kontrol edilmelidir.¹⁰⁹

¹⁰¹ *Asalya/Türkiye* Başvuru No 43875 (AİHM, 14 Nisan 2014).

¹⁰² AİHM, çeşitli kararlarında Avrupa Konseyi İnsan Ticaretiyle Mücadele Sözleşmesi'ne atıfta bulunarak devletlerin idari gözetim altındaki insan ticareti mağdurlarını tespit etme ve onları etkili bir şekilde korumaya yönelik uygun tedbirleri alma yükümlülüğü olduğunu vurgulamıştır. *Rantsev/Kıbrıs ve Rusya* Başvuru No 25965/04 (AİHM, 7 Ocak 2010) para 283-309; Council of Europe Steering Committee for Human Rights (CDDH), 'Analysis of the Legal and Practical Aspects of Effective Alternatives to Detention in the Context of Migration' R88add2 (2017) para 89-91.

¹⁰³ İnsan ticareti mağduru olduğu tespit edilen kişilere en az 30 gün toparlanma ve düşünme süresi tanınması ve bu süre boyunca uygun barınma olanakları, psikolojik ve maddi yardım, acil tıbbi yardıma erişim, yasal haklar ve danışmanlık sağlanması gerekmektedir. Avrupa Konseyi İnsan Ticaretiyle Mücadele Sözleşmesi m. 12 ve m. 13.

¹⁰⁴ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) 'Report to the Italian Government on the visit to Italy from 7 to 13 June 2017', para 28.

¹⁰⁵ A. Tuzcu, K. Bademli. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), s. 59.

¹⁰⁶ ibid, s. 61.

¹⁰⁷ *Ketreb v. Fransa*, Başvuru no. 38447/09, 19 Temmuz 2012; *Güveç/Türkiye*, Başvuru no. 70337/01 (AİHM, 20 Ocak 2019).

¹⁰⁸ *Ketreb/Fransa* Başvuru No 38447/09 (AİHM, 19 Temmuz 2012); *Güveç/Türkiye* Başvuru No 70337/01 (AİHM, 20 Ocak 2019).

¹⁰⁹ *Jasinska/Polonya* Başvuru No 28326/05 (AİHM, 1 Haziran 2010).

Kendine zarar vermesinden korkulan kişilerin izole olarak bir odada tutulduğu ve tuvalet ve banyonun oda içinde olduğu durumlarda bu kısımların görüntülü şekilde kayıt altına alınmaması veya kayıtın gerektiği durumlarda, banyo, tuvalet vb. kısımların karartılarak kaydedilerek yabancının mahremiyetinin gözetilmesi gerekmektedir.¹¹⁰

İntihar vakalarının yaşanmaması için idari gözetim yerlerinde yeterli sayıda psikolog ve psikiyatrist hazır bulundurulmalıdır.¹¹¹

6.1.7. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından cinsiyet ile ilişkili olarak kırılğan grup olarak tanımlanan kişilerin idari gözetimi

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kırılğan grup olarak tanımlanan bireylerin, bu bireylere karşı yaygın kültürel veya dini önyargıya sahip ülkelerden gelen kişiler ile birlikte gözetim altında tutulması özgürlük ve güvenlik hakkını ihlal edebilir niteliktedir.¹¹²

İdari gözetim kararı alınırken ve idari gözetim şartları belirlenirken Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kırılğan grup olarak tanımlanan bireylerin aynı yerde tutulacağı bireyler arasında güvende olup olmayacağı hususu ayrıntılı şekilde değerlendirilmelidir.

110 Bkz. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), 'Report to the German Government on the visit to Germany from 13 to 15 August 2018', para 69, 70.

111 European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), 'Report to the German Government on the visit to Germany from 13 to 15 August 2018', para 73.

112 AİHM, O.M., Macaristan kararında İran'da toplumsal cinsiyeti bakımından risk altında bulunan ve bu nedenle İran'dan kaçmak zorunda kalan başvurucunun bu özelliği nedeniyle hassas durumda olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca bu husus dikkate alınmadan ve kişinin güvenliğine ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmadan, çoğu, başvurucu gibi bireylere karşı yaygın kültürel veya dini önyargıya sahip ülkelerden gelen kişiler ile birlikte gözetim altında tutulmasını AİHS m. 5 ihlali saymıştır. O.M. v. Macaristan, Başvuru no. 9912/15 (AİHM 5 Temmuz 2016) para 53.

Kontrol Listesi

Ziyaret Öncesi Hazırlıklar

- ▶ Ziyaret öncesi ilgili makamlar ile iş birliği yapıldı mı?
- ▶ Habersiz gerçekleştirilen ziyaretler için gerekli düzenlemeler yapıldı mı?
- ▶ Göçmen hakları üzerinde çalışan sivil toplum kuruluşları, baro temsilcileri ve BMMYK gibi ilgili BM kuruluşları ile işbirliği kuruldu mu?
- ▶ Ziyaret edilecek idari gözetime yerine ilişkin daha önceki raporlar incelendi mi? İş birliği yapılan kurumlardan bilgi talep edildi mi? Daha önce sorunlu olarak raporlanan hususlar belirlendi mi?
- ▶ Personel ve göçmenlerle yapılacak görüşmeler için sorular hazırlandı mı?
- ▶ Hukuk, tıp, dil ve kültürel yeterlilik dahil olmak üzere çeşitli uzmanlık alanlarına sahip ekip üyeleri seçildi mi?
- ▶ Ekip üyeleri ilgili uluslararası insan hakları standartları ve kültürel duyarlılık konusunda eğitim aldı mı ve ziyaretin içeriği ve mahiyeti hakkında bilgilendirildi mi?

Ziyaret Sırasında

- ▶ İdare ve personel ile görüşme gerçekleştirilip gerekli bilgiler alındı mı? Ziyaret hakkında idareye bilgi verildi mi?
- ▶ Merkezde idari gözetim altında tutulan kişiler hakkında bilgi alınıp hassas durumdaki kişiler tespit edildi mi?
- ▶ Fiziksel koşullar uluslararası standartlarla karşılaştırıldı mı?
- ▶ Kalabalık, havalandırma, aydınlatma, temizlik, yangın güvenliği değerlendirildi mi?
- ▶ Uyku, yemek ve dinlenme alanları ve ortak alanlar gözlemlendi mi?
- ▶ Yönetim, faaliyet ve uygulamalar uluslararası standartlarla karşılaştırıldı mı?
- ▶ Personel ve göçmenler arasındaki etkileşimler, saygı, kültürel duyarlılık ve mevzuata uyum açısından gözlemlendi mi?
- ▶ Göçmenler arasındaki etkileşimler gözlemlendi mi?
- ▶ Göçmenlere yönelik güvenlik ve disiplin prosedürleri ile şikâyet mekanizmalarına erişim prosedürleri incelendi mi?
- ▶ Özel ve baş başa görüşme sağlandı mı?
- ▶ Görüşmelerde, işkence ve zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele ve cezalardan korunma hakkı gibi temel haklara saygı gösterilmesi konusunda soru soruldu mu?
- ▶ Beslenmenin yeterliği ve uygunluğu değerlendirildi mi?
- ▶ Göçmenlere yönelik sağlık hizmetlerinin ve psiko-sosyal hizmetlerin kalitesi ve mevcudiyeti değerlendirildi mi?
- ▶ Göçmenlerin dış dünya ile iletişimlerine, eğitsel, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerine erişimleri değerlendirildi mi?

Gözlem ve görüşmelerde aşağıda belirlenen sorulara cevap aranmalıdır.

İdari gözetimin insan hakları standartlarına uygunluğunun değerlendirilmesi

- ▶ İdari gözetim kararı görüşülen yabancı için gerekli, makul ve orantılı olarak kabul edilebilir mi?
- ▶ Yabancıya idari gözetim kararı açıklanmış, idari gözetimin maddi gerekçesi, süresi ve idari gözetim kararına karşı gidilebilecek itiraz yolları ile ilgili anlayacağı bir dilde bilgi verilmiş mi?
- ▶ İdari gözetim kararı verilmeden önce veya idari gözetim başladıktan sonra yabancının hassas durumda olup olmadığına ilişkin detaylı bir değerlendirme yapılmış mı?

İdari gözetim altındaki kişilerin iltica prosedürlerine erişiminin değerlendirilmesi

- ▶ İdari gözetim altındaki yabancı, sığınma talebinde bulunma hakkı olduğu ve bu hakkı nasıl kullanabileceği konusunda anlayabileceği bir dilde bilgilendirilmiş mi?
- ▶ Yazılı veya sözlü olarak uluslararası koruma talebinde bulunmak istediğini belirten yabancının bu talebi ivedilikle kayıt altına alınmış ve başvurusu değerlendirilmeye başlanmış mı?

Kayıt, idari gözetim altına alınma

- ▶ İdari gözetim yerinde kalan tüm yabancılar eksiksiz olarak kayıt altına alınmış mı?
- ▶ Yabancıya idari gözetim süresince hak ve yükümlülükleri hakkında anlayacağı bir dilde gerekirse tercüman yardımı ile bilgi verilmiş mi?
- ▶ İdari gözetim altına alınan yabancı, idari gözetim altına alındığı ilk aşamada sağlık kontrolüne tabi tutulmuş mu?
- ▶ İdari gözetim alınan yabancı psiko-sosyal değerlendirmeye tabi tutularak, yabancının hassas durumda olup olmadığı ve özel ihtiyaçları öncelikli olarak tespit edilmiş mi?
- ▶ Kötü muamele riskine karşı geri gönderme merkezlerinde kamera ile kayıt alma sistemi mevcut mu? Bu sistem çalışmakta mı? Kayıtlar geçmişe dönük ne kadar süre ile izlenebilmekte ve dosyalar ne kadar süre saklanmaktadır?

İnsani idari gözetim şartları

- ▶ İdari gözetim altındaki göçmenlerin tutulduğu yerlerde, kişi başına düşen yaşama alanı 4 metrekareden fazla mı?
- ▶ İdari gözetim altındaki kişilerin güneş ışığına, aydınlatmaya ve yeterli havalandırmaya erişimi var mı?
- ▶ İdari gözetim altındaki kişilerin iklim özelliklerine göre yeterli ısıtma ve soğutmaya erişimi var mı?
- ▶ İdari gözetim altındaki her bir kişinin temiz yatak, yastık, çarşaf, battaniye veya nevresime erişimi var mı?
- ▶ Tuvalet, banyo ve diğer hijyenik tesisler temiz mi?
- ▶ İdari gözetim altındaki her kişiye en az bir sabun, tarak, diş fırçası ve macunu, şampuan, tuvalet kâğıdı, hijyenik ped ve havlu sağlanıyor mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki her kişiye kendi kıyafetlerini giyme ve gerekirse bu kıyafetleri yıkama ve onarma imkânı sunuluyor ve yeterli kıyafeti olmayan kişilere temiz ve iyi durumda olan giysi ve ayakkabı sağlanıyor mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki her kişiye kişisel eşyalarını koyabilecekleri kilitlenebilir alanlar sağlanıyor mu?
- ▶ Farklı dinlere mensup kişilerin serbestçe kullanabileceği bir ibadet alanı var mı?
- ▶ İdari gözetim altındaki kişilerin günde en az bir saat ve tercihen 3-4 saat açık havaya çıkmalarına izin veriliyor mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki kişilere yeterli sağlık hizmeti veriliyor mu?
- ▶ Sağlık personeline tercüman eşlik ediyor mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki kişilere yaş ve kalori ihtiyaçlarına göre en az üç öğün yemek ve sınırsız temiz içme suyu veriliyor mu?

- ▶ İdari gözetim altındaki kişilere işkence, insani olmayan veya onur kırıcı muamelelere ve cezalara karşı koruma sağlanıyor mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki kişilere şiddet ve tacizden korunma sağlanıyor mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki kişilerin kişisel eşyalarının güvenliği sağlanıyor mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki kişiler 24 saat avukata danışma hakkını kullanabiliyor mu? Avukat görüşmeleri başa başa ve gizli şekilde yapılıyor mu?
- ▶ Talep eden yabancılara konsolosluk yardımından yararlanma hakkı veriliyor mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki kişiler, sivil toplum kuruluşu temsilcileri, aile fertleri ve diledikleri diğer kişilerin ziyaretlerini kabul edebiliyor ve onlarla telefon ile görüşebiliyor mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki yabancılara tercüman desteği sağlanıyor mu? Yoksa tercüme işlevi tercüman yokluğunda idari gözetim yerindeki diğer yabancılar tarafından mı yerine getiriliyor?

İnsani muamele ve kötü muameleye karşı şikâyet mekanizmalarına erişim

- ▶ İdari gözetim altındaki tüm kişilere insan onuruna yakışır biçimde eşit ve saygılı davranılıyor mu?
- ▶ İdari gözetim koşulları kayıtları ve olay raporları, herhangi bir güç kullanımı veya disiplin cezaları olup olmadığına odaklanarak gözden geçirildi mi?
- ▶ Irk, din, dil, cinsiyet, toplumsal cinsiyet veya engellilik gibi etkenlere dayalı ayrımcılık yapılıyor mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki tüm kişiler diğer idari gözetim altındaki kişilerden gelebilecek kötü muameleye karşı yeterince korunuyor mu?
- ▶ Kötü muameleye ilişkin şikâyet mekanizmaları işletiliyor mu?
- ▶ Yabancılara insan hakları başvuru ve şikâyet mekanizmalarına başvuru imkânı ve usullerine ilişkin anlayabilecekleri bir dilde yazılı veya sözlü bilgi veriliyor mu?
- ▶ Şikâyet ve hak arama mekanizmalarını kullanan idari gözetim altındaki kişilere yönelik olarak bu yolları kullandıkları için disiplin cezaları verilmesi de dahil olmak üzere herhangi bir mağdurlaştırma, misilleme veya başka türlü bir olumsuz muamelede bulunuluyor mu?
- ▶ İdari gözetim boyunca yabancıların kötü muameleye uğradığına dair bir emare olması durumunda söz konusu olaylar etkili şekilde soruşturuluyor mu?

Hassas durumda ve özel ihtiyaç sahibi yabancıların idari gözetimi süresince dikkat edilmesi gereken hususlar

- ▶ İdari gözetim yerinde hassas durumdaki şu gruplar barındırılmakta mı?
 - Refakatsiz çocuklar veya aile bireyi yanındaki çocuklar
 - Hamile ve emziren kadınlar
 - Çocuklu yalnız anne veya babalar ve aileler
 - Yaşlılar
 - Engelli bireyler
 - İşkence, kötü muamele, cinsel saldırı veya diğer ciddi psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları
 - İnsan ticareti mağdurları
 - Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kırılğan grup olarak tanımlanan bireyler
 - Zihinsel veya fiziksel sağlık sorunları olan bireyler
 - İntihar eğilimli kişiler
 - Madde bağımlıları
 - Mülteciler, sığınmacılar ve/veya vatansız kişiler.

- ▶ İdari gözetim yerinde kalan tüm hassas durumdaki yabancılar ivedilikle tespit edilmiş mi?
- ▶ Hassas durumdaki yabancılar tespit edildikten sonra idari gözetimin gerekli olduğuna dair yeni bir değerlendirme yapılmış ve idari gözetimin son çare tedbiri olup olmadığı doğrulanmış mı?
- ▶ Hassas durumdaki yabancıların dosyalarında yapılan tespite ve yabancıların hassas durumu ve özel ihtiyaçlarına ilişkin detaylı bir değerlendirme söz konusu mu?
- ▶ Hassas durumdaki yabancıların özel ihtiyaçları karşılanmakta mı?

Çocuklar

- ▶ İdari gözetim yerinde 18 yaş altındaki refakatsiz çocuk kalmakta mı?
- ▶ 18 yaşın altında olduğunu beyan eden bir yabancı var ise yaş tespiti yapılmış mı?
- ▶ 18 yaşın altında olduğu tespit edilen yabancıların idari gözetimi ivedilikle sonlandırılmış mı?
- ▶ İdari gözetim altındaki çocukların yaş ve gelişim seviyeleri dikkate alınarak uygun koşullar sağlanmış mı?
- ▶ Aileler ve çocuklu anne babaların yaşam alanı diğer 18 yaşından büyük kişilerden ayrılmış mı?
- ▶ Çocukların psikolojik, güvenliğe ilişkin ve duygusal ihtiyaçları karşılanıyor mu?
- ▶ Çocukların özellikle bebeklerin özel besin ve bez ihtiyaçları karşılanıyor mu?
- ▶ Çocuklar için açık ve kapalı oyun ve dinlenme alanları var mı?
- ▶ Çocukların eğitim ve sosyalleşme ihtiyaçları karşılanıyor mu?
- ▶ Çocuklar için düzenli sağlık taraması yapılıyor mu?
- ▶ Yaşam alanları güvenli, temiz ve çocuklara uygun mu?
- ▶ Küçük yaştaki çocuk ve bebeklerin kaldığı odalarda gerekli emniyet önlemleri alınmış mı? Prizler kapatılmış mı? Mobilyalar duvara sabitlenmiş mi? Sivri olan ve demir mobilyalar kaldırılmış mı?
- ▶ Küçük yaştaki çocuk ve bebekler için ayrı çocuk ve bebek yatağı mevcut mu?

Hamile ve Emziren Kadınlar

- ▶ Hamile kadınların özellikle kadın sağlığı konusunda uzmanlaşmış hekimlere ve diğer sağlık hizmetlerine erişimleri var mı?
- ▶ Hamile kadınların, düzenli doğum öncesi kontrol ve tetkikleri yapılmakta ve doğum sonrası için tıbbi destek sağlanmakta mı?
- ▶ Hamile kadınların ek beslenme ihtiyacı göz önünde bulundurularak, hamileliğin farklı dönemlerindeki ihtiyaçlarına göre verilecek öğün sayısı ve günlük kalori miktarı artırılmakta mı?
- ▶ Emziren annelere ihtiyaçlarına uygun besinler ve bebek maması verilmekte mi?

Engelli bireyler

- ▶ Engelli bireyler için özel ihtiyaçlarını karşılayan idari gözetim şartları söz konusu mu?
- ▶ İdari gözetim yeri erişilebilirlik standartlarına uygun mu?
- ▶ İdari gözetim altındaki kişilerin engellilik türüne göre, gerekli tıbbi bakım ve ilaçlara erişimleri sağlanmakta mı?
- ▶ Engelli bireylerin istismar, şiddet ve ihmalden korunması için gerekli önlemler alınmış mı?
- ▶ Engelli bireyler için özel oda, yatak ve tuvalet, banyo imkânları mevcut mu?
- ▶ Bedensel engelli kişiler başka bir kişinin yardımıyla ihtiyaç duymadan serbestçe idari gözetim yerinde hareket edebilmekte ve rahatça banyo ve tuvaleti kullanabilmekte mi?

İnsan Ticareti Mağdurları

- ▶ İdari gözetim altındaki kişilerin, insan ticareti mağduru olup olmadığı öncelikle tespit edilmekte mi? Bu

kişiler gerekli psiko-sosyal desteğe yönlendirilmekte mi?

- İnsan ticareti olduğu anlaşılan yabancıların idari gözetimi ivedilikle sona erdirilmekte mi?

İşkence ve şiddet mağdurları

- İşkence ve şiddet mağdurları ivedi şekilde tespit edilip, bu kişiler gerekli psiko-sosyal desteğe yönlendirilmekte mi?
- Aile içi şiddet vakası durumunda mağdur ile fail ayrı yerlerde tutulmakta mı?
- Şiddet mağduru olduğu tespit edilen yabancılar psikolojik danışmanlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere erişim sağlanmakta mı?

İntihara eğilimli, kendine zarar verme ihtimali bulunan veya ciddi psikolojik sorunları olan kişiler

- Gözetim altındaki kişiler arasındaki intihara eğilimli ve ciddi psikolojik sorunları olan kişiler ivedilikle tespit ediliyor mu?
- İntihar girişimini önlemeye dair tüm tedbirler alınmakta mı?
- İntihara eğilimli veya psikolojik nedenlerle ilaç kullanması gereken kişilerin ilaçlarını düzenli alıp almadığı kontrol edilmekte mi?
- Yeterli sayıda psikolog, psikiyatrist veya psiko-sosyal personel idari gözetim yerinde görev yapmakta mı?

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kırılğan grup olarak tanımlanan bireylerin idari gözetimi

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kırılğan grup olarak tanımlanan bireyler ivedilikle tespit edilmiş mi?
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kırılğan grup olarak tanımlanan bireyler, aynı yerde tutuldukları diğer bireyler arasında güvende mi?
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kırılğan grup olarak tanımlanan bireylere karşı herhangi bir ayrımcı muamelede bulunuluyor mu?

Ziyaret Sonrası

- Bulgular özenle derlendi mi?
- Gözlemlerde, raporlamada ve tavsiyelerde objektiflik sağlandı mı?
- Gözlemlerinizi, raporunuzda veriler, alıntılar ve görüşmelerle desteklendi mi?
- Uluslararası insan hakları standartları çerçevesinde bulgularınızı karşılaştırarak analiz ettiniz mi?
- Uluslararası standartlara uygun olmayan hususlar detaylı ve gerekçeli şekilde raporun değerlendirme/analiz bölümünde belirtildi mi?
- Ziyaret boyunca ve raporlamada göçmenlerin gizliliğine ve verilerinin korunmasına dikkat edildi mi?
- Ziyaret sonrasında görüşme gerçekleştirilen kişilerin herhangi bir misillemeye veya olumsuz muameleye karşı korunması için gerekli tedbirler alındı mı?
- Rapor ilgili kurumlarla ve kamuoyuyla paylaşıldı mı?
- Raporda yer alan tavsiyelerin hayata geçirilmesi takip edildi mi? Raporda yer alan tavsiyelerin kaç tanesi, ne şekilde yerine getirilmiş?

Kaynakça

6701 Sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, R.G. Tarih: 22.04.2016, Sayı: 29690.

Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions, A Manual on National Human Rights Institutions, 2018, < https://ganhri.org/wp-content/uploads/2020/07/Manual_on_NHRIs_Oct_2018.pdf>

Avrupa Konseyi, Göçmenlik Prosedürleri Nedeniyle Çocukların Özgürlüklerinden Yoksun Bırakıldığı Yerlere Yapılacak Ziyaretler Parlamenterler İçin Kılavuz, <https://rm.coe.int/gocmenlik-prosedurleri-nedeniyle-cocuklara-rin-ozgurluklerinden-yoksun-bi/1680a1d0a7>

Council of Europe Steering Committee for Human Rights (CDDH), 'Analysis of the Legal and Practical Aspects of Effective Alternatives to Detention in the Context of Migration' R88add2 (2017).

European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), 'Women in Prison', CPT/Inf (2018)5 <<https://rm.coe.int/168077ff14>>

European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) Bilgi Notu, 'Gözetim Altında Tutulan Yasa Dışı Göçmenler' CPT/Inf(2017), 3 Mart 2017, <<https://rm.coe.int/1680727f8d>>

International Detention Coalition (IDC) ve Mülteci Hakları Merkezi, 'Göç yönetimi kapsamındaki gerekli olmayan idari gözetimi önlemeye yönelik El kitabı (Gözden geçirilmiş baskı, 2018) <https://idcoalition.org/wp-content/uploads/2015/10/Mhm_Idari_Gozetime_Alternatifler.pdf>

İneli-Ciger M. (2020) Uluslararası Hukuk ve Karşılaştırmalı Hukukta İdari Gözetim Alternatif Tedbirler (2020) 40(2) Milletlerarası Hukuk Bülteni 799-829

İspirli Armağan M., 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi İçtihadı Işığında Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı Bakımından İdari Gözetim Tedbirinin Cezalandırıcı Yönü' (2022) 42(2) Public and Private International Law Bulletin 913, 924-930.

Mülteci Hakları Derneği, Modül 2: İdari Gözetim Altındaki Göçmen, Mülteci Ve Sığınmacılar İçin Adalete Erişim, < <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/goc-ve-siginma-hukuku-egitimi-modul-2.pdf>>

The Association for the Prevention of Torture, Monitoring places of detention a practical guide, 2004, < <https://www.apt.ch/sites/default/files/publications/monitoring-guide-en.pdf>>

UN General Assembly, Resolution 55/89, Principles on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 04 Aralık 2000

UNHCR Detention Guidelines, 2012, <<https://www.unhcr.org/media/unhcr-detention-guidelines>>

UNHCR-IDC, 'Vulnerability Screening Tool' (2016) <<https://www.unhcr.org/protection/detention/57fe30b14/unhcr-idc-vulnerability-screening-tool-identifying-addressing-vulnerability.html>>

UNHCR, APT & IDC, Immigration Detention Monitoring: Practical Manual, 2014, Section 4.8 Persons in Situations of Vulnerability/Risk, 2014 <https://www.apt.ch/content/files_res/monitoring-immigration-detention_practical-manual.pdf>

UNHCR, Immigration Detention Monitoring Self Study Modules 3, 2018, <<https://www.refworld.org/reference/manuals/unhcr/2018/en/122380>>

UNODC, United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (The Bangkok Rules) A/RES/65/229,<https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf>.

Avrupa Birliği ile birlikte ortak
finanse edilmektedir

AVRUPA BİRLİĞİ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Avrupa Konseyi ile birlikte
ortak finanse edilmekte ve
uygulanmaktadır

İLETİŞİM

Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi
R. Tagore Cd. Yunus Ensari İş Merkezi,
No: 10/7-8, Yıldızevler Mh. 06550,
Çankaya, Ankara, Türkiye
Telefon: +90 312 468 84 64
E- posta: ankara.office@coe.int

Bu rapor, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinin mali desteğiyle hazırlanmıştır. Bu içeriğin sorumluluğu yazara aittir. Burada ifade edilen görüşler, hiçbir şekilde, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun resmî görüşünü yansıtmamaktadır.

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi ortak programı olan "Batı Balkanlar ve Türkiye'ye Yönelik Yatay Destek" (Yatay Destek III), 2023'te başlayan ve 2026'ya kadar devam edecek bir iş birliği girişimidir. Program, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kosova*, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Türkiye'deki eylemleri kapsamaktadır. Bu program ile, yararlanıcıların insan hakları, hukukun üstünlüğu ve demokrasi alanlarındaki reform gündemlerini yerine getirmeleri ve AB genişleme süreci için de bir öncelik olan, Avrupa standartlarına uyum sağlamaları desteklenmektedir.

** Bu ifade, statüye ilişkin görüşlere halel getirmez ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı Kararı ve Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık Deklarasyonu hakkındaki Görüşü ile uyumludur.*

Avrupa Birliği üye ülkeleri bilgi, kaynak ve geleceklerini birleştirmeye karar vermiştir. Bu ülkeler, birlikte, kültürel çeşitlilik, hoşgörü ve bireysel özgürlükleri korurken, istikrar, demokrasi ve sürdürülebilir kalkınma bölgesi oluşturmuşlardır. Avrupa Birliği, bu kazanımlarını ve değerlerini sınırları ötesindeki ülkeler ve insanlarla da paylaşmaya kararlıdır.

www.europa.eu

Avrupa Konseyi, Avrupa kıtasının önde gelen insan hakları kuruluşudur. Kuruluş, Avrupa Birliği'ne üye tüm ülkeler dahil olmak üzere 46 üye ülkeden oluşmaktadır. Tüm Avrupa Konseyi üyeleri insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumaya yönelik Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşmenin üye ülkelerdeki uygulamasını denetler.

www.coe.int